Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 156 (9839) | 1975 чылдың июль 5, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ В. БРАНДТ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

Июль 3-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Германияның Социал-демократтыг партиязының Даргазы В. Брандт-биле беседа кылган.

1970 чылда ССРЭ биле ГФР-ниң аразында керээге ат салганының түңнелинде болган Совет Эвилели биле Германияның Федеративтиг Республиказының аразында харылзааларның эргилдези Европага байдалды экижидеринге улуг ужур-дузалыг болганын Л. И. Брежнев болгаш В. Брандт демдеглээннер. Керээни чарганындан бээр эрткен үе Совет Эвилели болгаш ГФР бот-боттарынга ажыктыг кылдыр политика, экономика, эртем-техника, культура болгаш өске-даа талаларга харылзааларын чедиишкиннииг чорудуп, калбартып болурлар дээрзин бадыткаан. Совет-барыын герман харылзааларның хөгжүлдезинде ындыг угланыышкын ийи чурттарның улустарының, Европаның бүгү улустарының үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш ГСДП-ниң Даргазы В. Брандт 1974 чылдың октябрьда федералдыг канцлер Г. Шмидтиң Москвага аян-чоруунуң үезинде хүлээп алган шиитпирлерниң чугулазын айтып, оларны амыдыралга чайгылыш чокка боттандырарының эргежогун онзалап демдеглээннер.

Делегей айтырыгларының талазы-биле санал-оналын солчуп тура, Л. И. Брежнев болгаш В. Брандт Европаның хөгжүлдезиниң перспективаларынга онза кичээнгейни салган, Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле чөвүлел хуралдың бо чылдың июльда дээди деңнелге чедиишкиннииг доостуру янзы-бүрү ниитилел системаларлыг европа күрүнелериниң аразында бот-боттарынга ажыктыг ийи талалыг болгаш хөй талалыг харылзааларны быжыглаарынга бараан болур, Европага чепсегленииишкинни дүжүреринге, тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга улам таарымчалыг байдалды тургузар деп бүзүрелди илереткен.

Беседа үезинде улустар аразынга бүзүрежириниң байдалын тургузарынга партияларның болгаш янзы-бүрү хөй-ниити организацияларының ойнап турар улуг ролюн демдеглээн. Ооң-биле холбаштыр Л. И. Брежнев болгаш В. Брандт ССРЭ биле ГФР-ниң аразында харылзааларның экижириишкини чорудулгазы торлуш чок шынарлыг болзун дээш СЭКП болгаш ГСДП моон соңгаар-даа күжениишкиннерин үндүрер деп турарын медеглээннер.

Ужуражыышкын ажык-чажыт чок байдалга, боттуг үндезинге, бот-боттарын билчириниң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

АНЫЯКТАРНЫ ХОЙ АЖЫЛЫНЧЕ

«Ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарның көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге, оон, ылангыя хой ажылы ышкаш улуг ужур-дузалыг адырынга киирген үлүүн Төрээн чурт үнелеп демдеглеп турар. Мал ажылдакчыларының одуруунуң сөөлгү үеде аныяк кадрлар-биле долдунуп турар апарганы өөрүнчүг. Ортумак школаларның болгаш профессионал-техниктиг училищелерниң дүүнгү доозукчулары ук ажылды партияның кыйгырыы-биле, боттарының күзели-биле холга алганнар».

Аныяк хойжуларның июнь 27-де Алма-Атага болган Бүгү-эвилел слёдунуң киржикчилеринге СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чедирген байырында ынча дээн одуруглар бар. Аныяк-өскенни хой ажылынче хаара тударының чугулазы моон илден.

Тыва АССР—хой өстүреринге таарымчалыг, хой ажылы — экономиканың чугула адыры-даа. Делгем одарлар, улуг хат-шуурганның чогу. хар-чамның кылын дүшпези шээр малды барык-ла чыл дургузунда кадарар, оон хөй болгаш чиик үнелиг продукцияны алыр арганы берген. Ооң кырынга эртем-техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин долу болгаш билдилиг ажыглаар болзувусса, сорулгалар улам-на чогумчалыг боттаныр.

Аныяк хойжулар республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында хөй. Олар чер-черде партия организацияларының удуртулгазы-биле, дагдыныкчы хоочуннарның дузазы-биле ук мергежилди шиңгээдип ап, кызымак ажылдап турарлар. Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозта Билчей Хертек, Улуг-Хемниң «Найырал» совхозта Дунгар-оол Максыр-оол, Тес-Хемниң «О. Шынаа» совхозта Анфиса Комбу болгаш оон-даа өске аныяк хойжулар мурнакчылар болбушаан, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Республикада комсомолчу-аныяктарның 18 хойжу бригадазы бар. Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң № 1, Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөл бригадаларының дуржулгазы ындыг коллективтерни нептередириниң ажыктыын бадыткап турар. Ол бригадалар чылдың-на бедик көргүзүглерни чедип ап, аныяктарны ажыл-ишке болгаш чараш аажы-чанга кижизидериниң школазы болу берген.

Хой ажылын хөгжүдер, хойжуларның амыдыралын экижидер талазы-биле бистиң республикага элээн ажылдар чоруттунган. Ооң чижектерин ажыл-агый бүрүзү көргүзүп болур. Ынчалза-даа хойжу аныяк салгалды быжыглаар айтырыг амдаа сула. Бүгү малчыннарның чүгле 30 хире хуузунуң 30 хардан куду назылыг болуп турары—ооң херечизи. Байдал мындыг турбуже чамдык колхозтар болгаш совхозтар оолдарны болгаш кыстарны хой ажылынче кошкак хаара тудуп турар. Чижээлээрге, эрткен чылын республикага 86 кижи, азы ортумаа-биле ажыл-агый бүрүзүнден чаңгысла аныяк малчын хойжулап үнген.

Эрткен чылын ВЛКСМ Тыва обкомунуң республиканың школаларының бүгү доозукчуларынга чагаазы, ортумак школаларның болгаш көдээ ажыл-агыйның профессионал-техниктиг училищелериниң хойжулаар күзелин илереткен доозукчуларынга болгаш республиканың бүгү аныяктарынга Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжулары Хеймерек биле Аяк-Хээ Ондарларның кыйгырыы патриотчу көдүрлүүшкүнну болдурган. Ооң түңнелинде ортумак школаларның 46 доозукчузу хойжулаар күзелин чедип алганнар. Ылангыя Эрзинде Нарын ортумак школазының доозукчулары барык-ла шуптузу малчыннар апарганнар. ВЛКСМ обкому, комсомол организациялары ол массалыг шимчээшкинни улам-на күштелдирген турган болза, аныяк малчыннарның саны моон-даа хөй турар ийик.

Балгазында көдээ ажыл-агыйның профессионал-техниктиг училищезинге хойжулар өөредир курсту ажытканы хой ажылын кадрлар-биле быжыглаарынга таарымчалыг болган. Ону бо хүннерде 72 оолдар болгаш кыстар доозарга, «Тыва» совхозка 18, «Сүт-Хөл» совхозка 8, Бии-Хемниң «Хадын» колхозка 6, өске ажыл-агыйларга тускай эртемниг 2—1 хойжу немежир. Өвүр, Таңды, Барыын-Хемчик районнар, элээн хөй ажыл-агыйлар училищеге өөренир сургуулдар чорудуп бербээн.

Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхоз, Эрзинниң «Коммунизмче орук» колхоз чергелиг ажыл-агыйлар аныяк хойжуларга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган ажылдарны кылып турар. Олар баштай хой хүлээп алган аныяктарга айда ажыл төлевириниң дузаламчы кылдыр берип, чурттаар оран-сава-биле оларны хандырып, хоочун хойжуларга быжыглап, хайгаарап турар. А чамдык ажыл-агыйларда эң баштай малчыннаар дээн аныяктарга, ылангыя школа доозукчуларынга бүзүрел хирелиг. Бо байдалды өөренип көөрү, айтырыгны чогумчалыг шиитпирлээри чугула.

СЭКП Тыва обкомунуң Х пленуму республиканың хойжуларының мурнунга улуг сорулганы салган. Ол сорулганы амыдыралга боттандырарынга аныяктар киржир ужурлуг. Ындыг болганда, оолдарны болгаш кыстарны хой ажылынче мобилизастаары — үениң чугула айтырыгларының бирээзи.

Беш чылдың кижилери

Бо чурукта Кызылдың даараныылга комбинадының мурнакчы ажыл-ишчизи Александра Ткачева. Ол бо бүдүрүлгеде ам сес чыл ажыт үеде ажылдап турар. Хепти быжып, чараш кылдыр даарап, ылаңгыя платьелерни, хөйлеңнерни каастап даараар талазы-биле бедик мергежилдиглерниң бирээзинге санадып турар. Эрткен соңгулдаларда ону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгааннар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

«АСБЕСТ ДЭЭШ» СОЛУНДАН

МОНТАЖЧЫЛАР ШАЛЫПЧЫ ИШТЕ

Ак-Довурак хоорайда «Северовостокэлектромонтаж» тресттиң участогунуң монтажчылары «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээниң тудуунда ажылдап турарлар. Олар бо хүннерде ийиги ээлчег тудуунда хөделдирер күш бээр болгаш контроль кылыр электри дамчыдар кабельдерни салып эгелээн. Ол тудугжулар тудуг-монтаж ажылдарының планын үргүлчү ажыр күүседип келдилер. Эрткен айда 80 муң рубльдиң ажылын күүседип, 60 км черге кабельди салганнар.

Улуг эвес, ынчалза-даа чаңгыс аай дем каттыжыышкынныг бо коллективте ажылга эң-не мергежээн мастерлер бар. Күүседикчи болгаш ак сеткилдиг, ажыл-ижинге кызымак электро-монтажчы Радус Миргалеевич Саснулин дөрткү разряд-биле ажылдап турар. Ажылчыннар аразында социалистиг чарыштың тиилекчилери болган Борис Ровныхтың, Николай Ляшенконуң разрядтары оон бир чада бедик. Бригадир Алексей Кузнецов эң бедик — алдыгы разрядтыг.

— Баштайгы белдирни октябрь бирде ажылдадып эгелээр сорулгалыг бис. Планныг даалгавысты харын айыттынган хуусаазындан эртежик күүседип болур бис — деп, бригадир эш Кузнецов чугаалап турар.

Н. БЕСПАЛОВ.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Ак-Довурактың амыдырал хандырылга комбинады бүдүрүлгениң цехтериниң болгаш бригадаларының аразынга социалистиг чарышты калбартырын дээштиг кылдыр организастап турар. Ооң ачызында чурук тырттырар черниң ажылдакчылары эрткен айның планныг онаалдазын 139,5 хуу күүсеткен. Чурук тырттырыкчылары Петр Шмаенков, Вера Любимова, Валерий Чильдигешев олар амыдырал хандырылгазының тергиннери деп атты чедип алганнар. Чоннуң чагааны хептерин даараар мастерлер Лидия Хоружий, Екатерина Оськина бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүсеткеннер.

А. САЯНОВ.

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев июль 3-те Кремльге Германияның Социал-демократтыг партиязының Даргазы В. Брандтының болгаш ооң кадайы Рут Брандтының алдары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Шайлалгага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв, албанның өске-даа кижилери олурупкан.

ГФР-ниң талазындан шайлалгага ГФР-ниң ССРЭ-де элчини У. Зам, В. Брандтының бодунуң секретары Р. Вильке, ГСДП-ниң парлалга килдизиниң удуртукчузу Л. Шварц олурупкан.

Шайлалгага Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг Дарга Вилли Брандт!

Хүндүлүг дээрги Рут Брандт!

Эргим эштер!

Бистиң аалчывыс кылдыр, дээрги Брандт, Силерни база катап көөрүнге өөрүп тур бис. Силерге бис чавырылдырыышкынның херээ-биле бодунуң адын холбаштыргаш, 1970 чылдың август 12-ниң керээзинге ат салган политиктиг ажылдакчы кылдыр көрүп, байыр чедирип тур бис. Бистиң шапкын үевисте беш чыл дээрге ол болуушкуннуң ужур-дузазын ам чүгле политиктиг ынаныштарының нүүрү-биле эвес, харын база политиктиг боттуг бар чүүлдүң нүүрү-биле үнелеп көөр төлээде, четчир үе-шаг-дыр. Бистиң керээвис Совет Эвилели биле ГФР-ниң аразында харылзааларга чаагай чорукче шиитпирлиг эргилдениң шынап-ла эгези болган болгай. Ооң-биле кады ол керээ улустар аразының амгы үеги харылзааларының бүгү кадыкшылгазынга чугула чада болган.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының угланыышкынынга баштайгы базымнарны кылыры кайы хире берге болчук, ынчаарда кандыг политиктиг болгаш харын база психологтуг-даа шаптараазыннарны ажып эртер ужурга таварышкан ийик дээрзин бис Силер-биле эки билир болгай бис. Ол оруктап шимчеп чоруптарының шуут-ла эге бажын безин бистиң чурттарывыста болгаш олардан ырак лапкаар-даа калбак хөй-ниитиниң санал-оналы кайы хире соруккириишкин-биле уткуп хүлээп алчык дээрзин бис Силер-биле база-ла сактып турар бис.

Оон бээр эрткен чылдарның дургузунда хөй-хөй күрүнелерниң күжениишкиннериниң ачызында делегей байдалы экижээн дээрзинде маргыш чок. Делегейниң дайын өртүнүң кыжаныы улам-на ыңай ырадыр иттирип бар чыдар апарган, кижи төрелгетен быжыг тайбыңче базымнарны кылып турар. Күрүнелерниң ажыл-херекчи кады ажылдажылгазы баштайгы эскертинигир боттуг үре-түңнелдерин берип турар. Совет Эвилели болза чавырылдырыышкын дээш демиселге тиилеттирген азы тиилеп үнген күрүнелер чок, качыгдаан азы ыялададып кыстырган улустар чок деп санап турар. Чавырылдырыышкын херээниң чедиишкини дээрге-ле нация бүрүзүнүң-даа, бүгү кижи төрелгетенниң-даа чедиишкини ол болгай.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле күрүнелерниң чөвүлел хуралының үш дугаар, түңнел чадазы удавас болур ужурлуг. Ооң хүлээп алган документилери бистиң дипте мынчага чедир кылдынган маңнайлыг чаагай бүгү-ле чүүлдүң кежиктиг түңнели болган турар боор. Ооң-биле кады, бистиң санап турарывыс-биле алырга, ол дээрге Европаның чаа делгем хаяаларже дараазында бүгү талалыг бурунгаарлап чоруурунга эге үндезин база болур. Чөвүлел хуралдың шиитпирлерин боттандырып сайгарар талазы-биле ажылдың боду ам дээрезинде маргылдаалыг хевээр арткан айтырыгларны таарыштыр шиитпирлээринге, кайы-кайызынга бүзүрээр чорукту болгаш күрүнелерниң аразында кады ажылдажылганың талаларын калбартырынга эки идиг болу бээр. Бистиң дугуржуп алыр бүгү-ле чүүлдеривисти ак сеткилдиг күүседири шиитпирлиг ужур-дузалыг болуру чугаажок.

Кандыг-даа улуг херек-биле бир дөмей, чавырылдырыышкын чүгле ёзулал-байырлалдарлыг болур эвес, харын база депшик-чымыш хүннерлиг-даа болур болгай. Улустар аразының улуг дугуржулгазын чарып алыр төлээде, эвээш эвес күштер негеттинер, ынчаарга ону практиктиг ажыл-херек кылдыр боттандырары оон дудак чок шудургу чорукту болгаш чаагай тура-сорукту негээр апаар. Бистер улустар аразының актылары улам-на байлак амыдыралчы утка-шынар-биле сиңниккен турзун, улустар аразының харылзааларының экижилгези өрүлээшкиниг шугум-биле чайгылыш чокка көдүрлүп чорзун дээрзиниң талалакчылары болгай бис.

Чаа чүүлдүң бут кырынга мандып туруп алыры — шынында, ооң бадыткалып быжыгары кезээде-ле демиселди негээр. Дайынныг месилдежиишкиннерден аңгыжырап чарылган делегей харылзаалары дээн ышкаш, ындыг принципиалдыг чаа чүүлдүң бут кырынга туруп алыышкыны боол турда ол харын-даа чөп болур ужурлуг. Алыс шындан чалданмайн дорт көөр апаар бис. Бөгүн безин чавырылдырыышкынга удур чүзүн-баазын идейлиг үзел-бодалдарлыг салдарлыг күштер демисежип үнүп турар болгай. Олар боттарының чогуур үе-шагын манап, анаа-ла кезенип олурбас, харын идепкейлиг хөделип чоруп турарлар болгай. Реакцияның болгаш «соок дайынның» дүмбей караңгы күштериниң планнарын сотка олуртур. Европага тайбың келир үени хандырар — политиктиг партияларның болгаш организацияларның, чавырылдырыышкынның үре-түңнелдерин үнелеп көөр бүгү кижилерниң кады ажылдажылгазын чүткүлдүг шынгызы-биле неге шиитпирлээри сорулга ол-дур.

Совет Эвилелинде бистер бистиң бүгү-ле ужуражыышкыннарывыстың болгаш холбааларывыстың онзагай шынары болган чаагай күзел-соруктуң болгаш бот-бодун билчиириниң алыс чүлдү-сүүзүнүң бедии-биле үнелеп турар бис деп, Силерге чугаалаарын чөпшээрээп көрүңер, хүндүлүг дээрги Брандт. Бөгүн Силерниң-биле бистер боттарының чурттарының политиказын тодарадырынга бир дөмей эвес-даа бол, черле шиитпирлиг рольду ойнап турар ийи политиктиг партияларның удуртукчулары боор ужуражып турар-дыр бис. Бистиң идеологтуг үзел-бодалдарывыс болгаш политиктиг программавыс аңгы-аңгы. Ындыг турбуже, бистер ССРЭ биле ГФР-ниң аразында харылзааларга-даа, Европада болгаш делегейде байдалга-даа хамааржып турар хөй-хөй нарын айтырыглар талазы-биле ниити дылды тып алган болгай бис.

Бистиң чурттарывыстың аразында харылзаалар ниитизи-биле чогумчалыг эки хөгжүп турар дээрзинге сеткил ханып, таарзынып турар бис деп чүвени чажырбас мен. Элээн хөй талаларда маңнайлыг чаагай тодаргай түңнелдер чедип алдынган. Бо талазы-биле чугула ужур-дузалыг болган чүүл болза федералдыг канцлер Г. Шмидт-биле эрткен чылдың октябрьда бистиң аравыска болган чугаалажыышкыннар болгай. Бир эвес ийи талалар туруп турар болгаш тыптып кээп турар айтырыгларны кайы-кайызының эрге-ажыктарынга, тайбыңны быжыглаарының болгаш чавырылдырыышкынны ханыладырының нүүрүнге чедиишкинниг шиитпирлээрин моон соңгаар-даа чүткүдүп оралдажыр болза, делегей политиказынга бистиң чурттарывыстың кады ажылдажылгазының ролю улам ыңай өзер апаар.

Бир эвес Барыын Берлинни долгандыр аданнажылга кыптыгып туруп бербес чүве болза, бистиң кады ажылдажылгавыска ол чүгле ажыктыг болур. Совет Эвилели оон-биле эки, ажыл-ишчи харылзаалар, ук хоорайның амыдыралче чаагай аргаларын хандырары болгаш ооң чурттакчыларының дүрүм ёзугаар эргелерин хүндүткеп көөрү дээш туржуп турар. Бистер дөрт таланың дугуржулгазының ужук-сөс бүрүзүн болгаш ниити утказын сагыыры, хүндүлеп көөрү дээш туржуп, чүгле аңаа үндезилээш Барыын Берлин бодунуң айтырыгларын шиитпирлеп, маргылдааларның үнер дөзү болурундан тайбыңның болгаш чавырылдырыышкынның боттуг чүүлү болу берип шыдаар дээрзинге быжыг-биле бүзүреп турар бис. Ол айтырыгны хүлээп көрдүнгениң ёзугаар чугаалаарга, өске, сонуургалдыг талалар-даа база-ла шак ынчаар көрген турары кончуг күзенчиг ийик. Ол ниити ажыкка бараан болур дээрзи билдингир болгай.

Хүндүлүг дээрги Брандт!

Силер ам бистиң чуртувусту эргип чоруптар болгай силер. Совет улус кайы хире күштүг чогаадыкчы амыдырал-биле чурттап турарын, коммунистиг чаа ниитилелдиң хөрлүг тудуун ол бодунуң күштеринге кайы хире бүзүрел-биле, энергия болгаш соруккуру-биле тудуп үндүрүп турарын деп чүвени Силер эскерип билип каар Силер деп бодайдыр мен. Быжыг тайбынче, ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга чаагай харылзааларны хөгжүдеринче бистиң кижилеривистиң чүткүлдүүнге база катап бүзүреп болур силер дээрзинге чигзинмейн тур мен.

Мен бо дашканы бистиң аалчывыс, Германияның Социал-демократтыг партиязының Даргазы дээрги Вилли Брандтының болгаш оон кадайы дээрги Рут Брандтының кадыы дээш көдүрер-дир мен.

Бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында харылзааларның бүгү талалыг эки чаагай хөгжүүрү дээш!

• • •

Ооң соонда В. Брандт чүве чугаалаан.

(Уланчызы 3-кү арында).

МАЛДЫҢ ЧЕТЧИР ЧЕМ-СУУРУ ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик

Малдың чайгы одарладыышкынынче Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң малчыннары организастыг кирген. Колхозтуң шээр малы Аныяк Хөндергейниң Чайлаг-Хемде он коданны, Хонаш-Шиви, Кара-Адыр, Узун-Ажык, Бурганныг, Балдырганныг ол ынчаар он коданны чайлагладып үндүрген. Оон арткан коданнарны Хаактыг-Ажыктың, Достактың, Сарыг-Хөлдүң чайлагларынга одарладып семиртир. Бода мал база-ла Чадаана, Аныяк Хөндергей хемнериниң тайгаларынга чайлаглаан. Чамдык суг чок, ылаңгыя Достак, Хаактыг-Ажык, Суглуг-Чыраада чайлаг одарларынга суг чедирери-биле суг сөөртүр бир автомашинаны баштаар чер быжыглаан. Ооң чолаачызы Д. Ооржак малчыннар турлагларын суг-биле хандырып турар.

Хойжу бүрүзү чылдың-на 10—15 тонна, а чамдыктары 20 тонна чедир чайгаар үнген сигенни мал чеминге белеткээр. Бо чылын хойжулар ниитизи-биле 340 тонна сигенни ниитиниң малынга белеткээрин, ону күүседиринге өг-бүле бүрүзү 10—20 тоннаны кезип, сарааттаарын шиитпирлээн. Сиген дүжүдүн улам көвүдедир сорулга-биле сиген шөлдерин суггарары үргүлчүлевишаан.

Мал чемин четчири-биле белеткээр дээш бар курлавырларны тып, ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирген. Кызыл-Удур аргазының ээзиннде шаанда ыяжын кезип каапкан 270 га аянның сигенин кезери-биле 32 кижи (Бажың-Алаак ортумак школазының элээди класстарының өөреникчилери) Алдын-Херел Ондарның удуртулгазы-биле будуктарны, ирик чудуктарны аштап эгелээн. Ында сигенниң үнүжү багай эвес.

• • •

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы, Хорум-Даг болгаш төп салбырларының ишчилери ниитиниң малынга сүүзүннүг, витаминниг чем — будук-бүрүнү четчири-биле белеткээрин шиитпирлээн. Ында үш звенону тургускаш, ажылдадып киирген. Хорум-Даг салбырында Уткуш Моңгуштуң удурткан звенозу шалыпкын ажылдап, 20 тоннаны белеткээр онаалдазын күүседир дээш шапкын темпилиг ажылдап турар. Чыраа-Бажы ортумак школазының өөреникчилериндеи тургустунган звено (удуртукчузу Владимир Сат) 8 тонна будук-бүрүнү белеткээн.

• • •

Партияның болгаш комсомолдуң Чөөн-Хемчик райкомнарының база райкүүскомнуң коллективтери шефке алганы «Большевик» совхозка будук-бүрү белеткээринге дузалажып эгелээн.

Чоокта чаа шефчилер 4,5 тонна будук-бүрүнү белеткээш, Дөргүнде бода мал кыштаавда чедирген. Ынчан райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң коллективи ол-ла ажыл-агыйга 1,5 тонна будук-бүрүнү белеткеп берген.

• • •

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының удуртулга чери 46 кижи составтыг будук-бүрү белеткээр аныяктар бригадазын организастаан. Оон бригадиринге салбырда комсомол эге организациязының секретары В. Хунашпаны томуйлаан. Бригаданың ишчилери боттарының хуралынга чыылгаш, үжен тоннадан эвээш эвес будук-бүрүнү белеткээрин дугурушкан. Ортаа-Тал арынында аныяктарның хөглүг ижи изиг түлүк. Чиирбей, будук-бүрү боодалдар мөөң-мөөңү-биле шарыттынган.

Ногаан чүъктүг автомашиналарга чүдүргеш, бода мал кыштагларынче сөөрткен. Оларның ажылы уламчылавышаан. Ортаа-Тал сүт-бараан фермазында 10 тоннадан эвээш эвес будук-бүрүнү чедирген.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

«Мурнакчыда»

Беш чылдың доозукчу чылында Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу 477 тонна сигенни, 644 тонна көк суланы, 1300 тонна силосту болгаш саванны, сенажты, будук-бүрү чемнерни база эвээш эвести белеткээр сорулганы салган. Бо чугула кампанияже организастыг кирериңге белеткел ажылдары бо хүннерде хайныккан.

Амгы үеде сиген кезер 8 машинаны, 120 хол кадырын, тракторнуң 1 граблизин септеп дооскан. Колхозтуң бригадалары малга четчир чем курлавырларын тургузуп алырынга өске-даа белеткелдерни организастыг чорудуп турар. Колхозта ниитизи-биле 300 га сиген шөлүн суггарган.

Сиген кезер машиналар септелгезинде Х. Хаван-оол, А. Хертек, А. Саая олар кызымаккай ажылдап, хүн үлүүн 120—130 хуу күүседип келгеннер.

Бода мал фермазының сиген кезер шөлдери ышкаш чамдык черлерниң сигениниң тереңи чартык метр ажып турар. Ынчангаш белеткел ажылдарын дарый доозуп, ниитиниң малынга эки шынарлыг чемни, кыска хуусаада белеткээриниң тодаргай планын колхоз баштаар чери кылып тургускан.

С. КАРА-САЛ.

«Улуг-Хаяда»

«Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырының механизаторлары чайгы үеде ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузарынга идепкейлиг белеткенип турар. Бо чылын оларның мурнунда сорулгалар улуг.

Чайгаар үнген 1300 тонна чаңгыс чылдыг сигенни кыска хуусаада белеткээр. Техниканың септелгезин кыска хуусаада доозар. Ынчангаш сиген кезилдезинче бо хүннерде кирер. Бо сорулганы күүседиринче бүгү күштү, бар курлавырларны мөөңнээр, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар. Мал чеминиң белеткелиниң изиг-түлүк үезинчин бетинде куруктурулга аңдарылгазын, бок үнүштерни аштап арыглаарын, кукурузаның одуруглар аразының болбаазырадылгазын шалыпкын доозар.

Бо бүгү сорулгаларны Көк-Чыраа салбырның механизаторлары боттарының хуралынга чоокта чаа чугаалашкан. 1975—1976 чылдарда ниитиниң малын мал чеми-биле хандырар болгаш кыштаглаашкынга чедиишкинниг белеткенир талазы-биле салбырның мурнунда сорулгаларны аңаа дугурушканнар.

О. ТАВАА.

Шынар көрүлдези чоруп тур

СТАНДАРТТАРГА ДҮҮШТҮР КЫЛЫР

Бо чылдың сентябрьга чедир продукцияның шынарын бедидериниң талазы-биле республика көрүлдези чоруп турар. Анаа бүгү-ле үлетпүр бүдүрүлгелери киржип, цехтер, бригадалар аразында продукцияның шынарын бедидериниң социалистиг чарыжын калбарткан. Ол чарыштың сорулгазы — продукцияның техниктиг болгаш эстетиктиг деңнелин бедик шынарлыг кылдыр күүседирин чедип алыры.

Бистиң республикада «Тыва даг-дүгү» комбинат эки шынарлыг, продукцияны үндүреринге чылдан чылче эки түңнелдерни чедип ап келген. Оон коллективи чогаадыкчы ажылдарны боттандырып, шынарны экижидерин кичээнгейниң төвүнде тургускан. Олар бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазын болбаазырангайжыдып, фабриканың цехтеринге чүгле эки болгаш тергиин эки азы дээди шынарлыг деп үнелеп болур даг-дүгүнүң хевирлерин арыглап, болбаазыралып үндүрериниң доктаамал системазын шиңгээдип алганнар.

Бо бүдүрүлге эрткен чылын продукцияны кылган дораан дужаарын 95 хуу чедирген. Комбинат эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп турары дээш 187 муң рубльдиң немелде төлевирин алган. Ындыг үре-түңнелдиг ажыл комбинатты шынар талазы-биле шыңгыы шылгалданы дужаарынга чедирип келген. «П-3—50» маркалыг хризотил даг-дүгүнүң сорттарынга күрүне стандарттарының дээди категориязын тыпсыр. Бо чылдың октябрьда ол айтырыгны күрүне комиссиязы көөр деп турар. Ол шыңгыы шылгалданы комбинат тудуп үнгеш, Тыва республикада бир дугаарында күрүнениң Шынар демдээн чедип алырының аргазы бар дээрзинге идегеп турар бис.

Кызылдың Раскова аттыг дааранылга комбинады Тывада эң-не хоочун бүдүрүлгелерниң бирээзи. Сөөлгү үеде оон күш-ажылчы бурунгаарлаашкыннары — беш чылдың даалгаларын күүседир, шынарны экижидер дээш чогаадыкчы ажылдарны чорудуп турары бүзүрелдиг. Дааранылга комбинадының даараан платьелерин садып алыкчылар улуг сонуургал-биле садып ап, шынарлыг болгаш чараш, көрүштүг кылдыр даараттынганын чугаалап, эки шынарның үнелелдерин берип турарлар. Ындыг эки кылдынган хептерни чон магазиннерге безин үр тургуспайн, дораан-на садып ап турар.

Республиканың чамдык бүдүрүлгелеринде продукцияның шынарын бедидериниң айтырыы ам-даа чогуур негелдеге чедир шиитпирлеттинмейн турар. ССРЭ-ниң Күрүне стандарттарының күрүне хайгааралының Тывада лабораториязы 10 бүдүрүлгеге шынар талазы-биле хыналданы чоруткан. Ол ажылдың түңнелинде ниитизи-биле 34 муң хире рубль түңнүг багай шынарлыг бүдүрүлге продукциязын сайгарылгадан ужулган.

Ол ышкаш республикада ийиги категорияның продукциязын ам-даа бүдүрүп үндүрүп турар ийи бүдүрүлге бар. Оон продукциязы амгы үениң техник-экономиктиг негелделеринге дүүшпейн турар. Ол бүдүрүлгелерниң дериг-херекселдери база эргижирээн. Боларның цехтеринге техниктиг чаартылгаларны кылып чорударын негеттинип турар.

1975 чылда Совет Эвилелинде стандарттарның 50 чыл болур улуг байырлалының демдеглээриниң чылы болгай. Бо юбилей сентябрьда болуп эртер. Тыва республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери анаа уткуштур продукцияның шынарын экижидериниң республикада хөй-ниити көрүлдезин чарлаан. Анаа Кызылдың сүт болгаш хлеб заводтары, өске-даа бүдүрүлгелерниң ажылчын коллективтери идепкейлиг киржип турар.

Продукцияның шынарын бедидери дээрге анаа эвес, нарын айтырыг. Ол болза чүгле эки шынарлыг чиг-эттен, бүдүрүлгениң техниктиг чепсек-херекселдеринден, технологиязындан эвес, харын-даа ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның билиг-мергежилиниң деңнелиниң бедик болурундан кончуг хамаарыжыр дээрзин үттап ужурлуг бис. Ол хөй-ниити көрүлделериниң негелделеринде продукцияның ниити деңзигүүрүн улгаттырарынче, оон дээди база бирги категорияларын көвүдедиринче, эки шынарлыг кылдыр бүдүрген продукцияны дораан дужаарынче кичээнгейни угландырып турар.

Ынчангаш продукцияны үрелиишкиң чокка кылып үндүрери, шынарны экижидериниң деппшилгелиг аргаларын нептередириниң болгаш ол талазы-биле ажылдың удуртул башкарарының айтырыгларын шиитпирлеп билир чорук чугула черни ээлеп турар. Продукцияның шынарын бедидериниң айтырыгларын шиитпирлээринге бүдүрүлге коллективиниң бүгү кежигүннери идепкейлиг киржир ужурлуг. Бо хөй-ниити көрүлдезиниң организастыг комитединиң ажылчын планында бир дугаарында тараа продуктулар эргелелиниң бүдүрүлгелериниң болгаш Шагаан-Арыгда үс-саржаг заводунуң продукциязының шынарын хынаарын көрген. Ол бүгү хыналдалар болгаш көрүлделер тергиин болгаш бедик шынарлыг продукцияны кылып үндүреринге улуг илигни бээр апаар.

А. КОТОВА.

стандарттар лабораториязында килдис эргелекчизи.

БАМ-НЫҢ ЧАА АДРЕСТЕРИ

Тында—Беркакит аразының демир-орук шугумунуң тудуу калбарып эгелээн. Ол орук улуг БАМ-ны Якутияның хөмүр-даш казар черлери-биле тудуштурар.

Ам Якут АССР-ниң девискээринде «Бамстройпуть» эргелелиниң кезектери — тудуг-монтажтың ийи поездилери, механизастаттынган колонналар, көвүрүг отряды ажылдап турар. Олар чуртталга бажыңнарын, Нагорная болгаш Золотинка деп станцияларны, 9 улуг болгаш 48 ортумак көвүрүглерни, бүдүн чартык километр тоннельдя тудар, 16 миллион ажыг кубометр чер ажылдарын күүседирлер.

Бо чылын Тында деп станциядан Сивокчан деп разъездиге чедир поездилерниң шимчээшкиннерин ажыдар деп (28 км.) шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: мордва комсомолиының төлээлекчилери 150 олуттуг столоваяның бажыңын эптеп турлар. Мурнуку одуругда Валерий Тескин болгаш Николай Полетаев.

С. БЕЛЯВОЙНУҢ фотозу. .(СЭТА-ның фотохрониказы).

„СОЮЗ-АПОЛЛОН“: УЖУДУУШКУНГА БЕЛЕН

Совет Эвилелинде космонавтар белеткээр төп чер бо-ла болгай. Анаа беш чыл иштинде дыка улуг чаартылгалар болган. Белеткел кылыр корпустарның чаа бажыңнары туттунган, лабораторияларны болгаш өөредилге кабинеттерин эң болбаазын техника-биле дерип тургускан. Орбитада «Салют-4» станцияда эртем-шинчилел ажылдары чедиишкинниг чоруп турар. Чоокта чаа Венераже планеталар аразынга ужутар ийи станцияны база салып үндүрген. Бистиң чуртка барык дөрт хүн эрткенде-ле, чер чоогунуң делгемнеринче черниң бир чаа спутниги кылыйтып үнүп турар. «Союз-Аполлон» программаны ёзугаар космоска совет-америк талаларның кады кылыр дуржулгазынга белеткел база чедиишкинниг чорув турар.

«Союз» корабльдиң бирги экипажы — Алексей Леонов биле Валерий Кубасов олар космонавтылар белеткээр төп черге белеткел ажылдарының сөөлгү кезээн доозупканнар...

«Союз» корабльдиң тренажёрунга баштай бортинженер В. Кубасов, оон соонда — командир А. Леонов барып олуруптулар. Башкарылга чериниң дериг-херекселдериниң чанынга инженер-методистер база-ла олуруптулар. Олар болза июль 15-те ёзулуг ужудуушкунну удуртуп башкарар специалистер болгай.

Экипаж ужудуп «үнүүшкүнге» белеткенин берди: олар корабльдиң системаларын хынаттылаан. Ийиги экипаж — Анатолий Филипченко биле Николай Рукавишников олар «Чер-Союз» аразының харылзаазынга белен турдулар.

Космонавтыларны «Союз-Аполлон» программаны ёзугаар белеткээр килдистиң удуртукчузу ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Валерий Быковскийден белеткелдиң сөөлгү хүнүнүң дугайын чугаалап бээрин дилеедивис.

— Каттышкан белеткел ажылында ам кылыр деп турар дуржулгага киржир бүгү кижилер мында турар — деп, В. Быковский чугаалады. Белеткелдиң байдалы ёзулуг ужудуушкун үезинде ышкаш, шак-ла ындыг болур. Ынчангаш экипаж бүрүнү-биле олче хандыкшылдыг, чазыг чок ажылдаар апаар. Белеткел үезинде ужудуп үнүүшкүннүң базымышкыны болгаш дензи чок байдалдан өске бүгү чүүлдер ёзулуг-ла ужудуушкунга чораан ышкаш болур. Экипаж чедирикчи ракеталарның моторларының канчаар ажылдап чорууруп, ужудуушкун үезинде ракетаның чадаларының улаштыр-ла адырлып турарын көөр аргалыг. Космонавтылар орбитаже үне бергеш, адаанда черниң канчаар шокаранайнып эртип турарын, а үстүнде — сылдыстарны безин көөрлер.

«Союзтуң» бирги экипажы «орбитаже үне берген» соонда дораан-на солун ажылдакчыларының олурган өрээлинге совет космонавтылар белеткелиниң удуртукчузу ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы В. А. Шаталов кирип келди.

— Бөгүн Звёздный хоорайжыгашта база-ла улуг болуушкун — деп, ол чугаалады. — Бистер бирги экипажтың зачёт дептерлеринге сөөлгү демдектерни салгаш, америк корабль экипажы-биле орбитага барып ужуражыр дээш ийи ажыг чыл иштинде белеткелиниң түңнелин үндүрер апаар бис. Бистер «Аполлон-Союз» программа ёзугаар шенелде ужудуушкунга белеткенип турар отрядтың сөөлгү чайгы сессиязы доозулган. Ынчаарга бистиң национал командавыстың кежигүннери, «союзчулар» болгаш «салютчулар»-даа бөгүн сөөлгү шылгалданы тудуп турары бо-дур.

Бистиң чартык шак беседавыс сөөлзүреп келген. А «Союз» корабльди хайгаараар черде «черни» оон ийиги удаа «дээскиннип» эгелээнин айтып турган. Бистер экипажтың ажылдап чорууруп телеэкраннардан көрүп тур бис. Алексей Леоновтуң арнында өөрүшкү илдең болду. Эмчилер ооң судалының согарының дүргедеп турарын безин эндевээннер...

...Оон соонда бистер «космос академиязының» нарын дериг-херекселдери тургустунган бир өске бажыңга бардывыс. Чоокта чаа ында өөредилгениң командылал черин кылгаш, ажыглалга киирген. Космоска ужудуушкунга белеткенип, өөрениринге-ле эргежок чугула бүгү чүүлдерни ында тургускан. Ол ам Москва чанында башкарылга төвү-биле бүгү талазы-биле харылзааны тудуп турар. Оң специалистери дуржулганың эң кол черлеринче — космодромче, «Союзтуң» ангы-ангы кезектерин кылган бүдүрүлгелерже, амгы үеде Канаданың болгаш Кубаның эрик чоогунда чеде бергеш, экипажтар-биле харылзажырынга белен эртем корабльдеринче-даа чорупканнар.

Дыка орайтап, кежээликтей бергенде, Алексей Леонов биле Валерий Кубасов 11 шак иштинде ажылдааш, «Союз» корабльден үнүп келген соонда, сөөлгү шылгалданың түңнелдериниң дугайын билип алдывыс.

— Сөөлгү, шиитпирлиг белеткелдиң «ужудуушкуну» тергиин эки эрткен—деп, В. Ф. Быковский дыннаткан.

Космонавтылар оон даартазында эмчилерниң сөөлгү, түңнел шинчилгезинге киргеннер. Оон соонда чеди хонук иштинде дыштанганнар. Олар эрткен айның төнчүзүнде космодромга чораан, корабль иштинче сөөлгү удаа кирип, ону «шенеп» көргеннер. Дараазында ол белеткел кылыр төпке баргаш, ужудуушкунну башкарарының совет болгаш америк төптериниң аразынга болган сөөлгү белеткелге киришкеннер. Июль айның үштүн хүнүнде Звёздный хоорайжыгаштың чурттакчылары космонавтыларга — аңыр-меңди орук-сүүрну күзеп үдээн—олар космосче үнер черинче ужудул чорупканнар.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.
Звёздный хоорайжыгаш.

* * *

Аэронавтика болгаш космос делгемнерин шинчилээр талазы-биле Национал эргелелдиң (НАСА) төлээлекчизиниң Канаверал (Флорида штат) шенекте Дж. Кеннеди аттыг космос төвүнге мынча деп медеглээн:

— Совет болгаш америк космонавтыларның турар черлериниң аразы дыка ырак—16.000 километр-даа болза, боттарының космоска эртем дуржулгазы кылырының мурнунда сөөлгү кады белеткелин чедиишкинниг доосканнар.

Экипажтар кежигүннери бот-боттарын тергиин эки билчирин көргүскен. «Аполлон» корабльдиң кежигүннери орустап, а «Союзтуң» командазы —англилеп чугаалап турганнарын ол айыткан.

Июль 2-де америк космонавтылар Т. Стаффорд, Д. Слэйтон болгаш В. Бранд олар Хьюстондан Канаверал шенекте Кеннеди аттыг космос төвүнче ужудуп чорупканнар.

Ынчангаш «Союз» биле Аполлоннуң» ужудуп үнеринге бүгү-ле чүүлдер белен болган —деп, НАСА-ның төлээлекчизи түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА).

Төрээн чуртка эки шынарлыг элбек дүктү берээлиңер!

ОРГАНИЗАСТЫГ ДООЗАР

Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң экономиказының кол адыры мал ажылы. Оон алыр продуктулар бүдүрүлгезин көвүдедир талазы-биле улуг сорулга салдынган. Доозукчу чылда ажыл-агый күрүнеге 34 ажыг тонна дүктү дужаар. Бо сорулганы күүседири-биле 24,9 муң ажыг хойну кыргыыр болгаш тус черниң бөдүүн дүктүг бир хоюндан 1,3 кг дүктү алыр. Бо чугула кампанияга колхозтуң ажыл-ишчилери эки белеткелдиг кирген.

Төп кыргылда пунктузунда электрилиг 24 хачыны тургускан. Каргының Борбак-Арыг, Ак-Адыр деп черлерде база хачылыг агрегаттар бар. Кыргылда пунктуларын эргежок чугула чүүлдер-биле хандырган. Электрилиг машиналарны эдип таарыштырар, чидидер кижилерни, кыргыкчыларны, дүк класстакчыларын болгаш кыргылдага ажылдаар өске-даа кижилерни четчелеп, шилээн.

Кыргыкчылар ортузунга чорудар политмассалыг ажылдарны колхозта партком ажылдап кылган болгаш парткомнуң бүгү активин кыргылда пунктуларында хувааган.

Коданнар аайы-биле хойну кыргыырының график планын бижээш, кыргылда пунктуларында көскү черлерде аскылаан.

Бо хүннерде кайы-даа пунктуда кыргылда хайнышкынныг чоруп турар. Бо чылдың июнь 25-тен эгелеп баштайгы үш хонукта 2723 хойну кыргааш, 3063 ажыг кг дүктү, азы бир хойдан 1,3 ажыг кг дүктү алган. Кыргылданы Каргының № 1 хойжу бригадазы эң-не организастыг эгелээн. Ол ышкаш Бара-Ховунуң комсомолчу-аныяктарының № 3, Хүрен-Тайганың № 2 хойжу бригадалары кыргылдаже организастыг кирип, үстүнде бригададан дудак чок ажылдап турар. Дүк кыргылдазының талазы-биле багай эвес көргүзүглүг болуп турар хойжулар бар.

Чижээ, Каргының № 1 хойжу бригадазында О. Кан-оолдуң хоюндан 1,3 ажыг кг, Хүрен-Тайганың № 2 хойжу бригадазында К. Канзайның коданындан 1,5 кг дүктү бир хойга онааштыр кыргаан.

Кыргыкчылардан М. Күнчү, С. Дозумаа, А. Салчак, Д. Кара-оол, Д. Даржаа олар кыргылданың хүн үлүүн 120—130 хуу чедир күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

«Малчын» колхоз бирги чартык чылда күрүнеге 4 тонна дүк дужаар хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып, 111,6 хуу күүсеткен.

Колхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге дүк дужаарының талазы-биле боттарының мурнунда салдынган сорулганы бо айның 20-ге чедир күүседир дээш ажылдап турар.

Д. КУУЛАР.

Мөңгүн-Тайга район.

Тес-хемчилерниң салыышкыны

Тоску беш чылдың доозукчу чылының планныг онаалдаларын дүрген күүседир дээш Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге 57,3 тонна дүктү дужаап, чартык чыл планын 190 хуу күүсеткен.

Районда кыргыыр ужурлуг 70 муң ажыг хойдан 41.337 хойну кыргааш, оон 60 тонна 232 кг дүктү алган.

Районнуң «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтары чартык чылда күрүнеге дүк дужаарының планын ийи катап ажыр күүсеткен.

Районнуң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт дужаарының чартык чыл планын 151 хуу күүседип, 66,7 тонна сүттү пландан ажыр дужааган. А «Чодураа» колхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садарының тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседипкен болгаш амгы үеде оңгу беш чылдың үлүүнге киириштир ажылдап киргеннер.

ЭРТЕ ЭГЕЛЭЭН

Ак-Туруг ортумак школазының коллективи чыл санында школа септелгезинче эрте кирип, шалыпкын, шынарлыг кылып келген. Бо чылын коллектив септелгеже майда кирген. Кижи бүрүзүн ангы-ангы участоктарга хувааш, оларның ажылын доктаамал хынап турар.

Септелгеге эргежок чугула шил, дозу, тууйбу, кадаг болгаш өске-даа чүүлдерни баш бурунгаар тыптынып алган. Бо хүннерде бүгү класстарны чугайлап доосқан, ам дозулап эгелээн.

Бистиң суурда Шынарап Дырыскын-оол печка салырынга мергежилдиг хоочуннарның бирээзи. Ол школаның он печказын катап эде салгаш бежин септеп кылган.

Күш-ажыл башкызы Василь Өлчей, тоску классчылар-биле үрелик столдар, сандайларны септеп доосқан.

Школа девискээринде 200 кубометр токпакты дүжүрүп алган.

К. КОМБУ.

Улуг-Хем район.

САЯН ГЭС ТУДУУНДАН

ЧУРУКТА: Александр Перевалов Саян ГЭС-тиң улуг тудуунуң чанында сайзырап хөгжээн Означенное суурда септелге-механиктиг заводта токарьлап ажылдап турар. Ол бо бүдүрүлгениң мурнакчы ажылчынынга санаткаш, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алган. Александр Перевалов шынап-ла тергиин ажылдаар аныяктарның бирээзи. Ол бо чазын ажылчын аныяктарның кежээки школазының 11 клазын эки өөредилге-биле доосқан.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

Бөгүн—Кооперацияның делегей хүнү

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Бүгү чурттарның ажылчы чоннары Кооперацияның делегей хүнүн бежен үш чыл улаштыр демдеглеп келген. Делегейниң кооперация шимчээшкини дыка хөгжээн болгаш делегейниң 130 чурттарының дөрт миллион ажыг кижизин каттыштырбышаан, улуг экономиктиг болгаш социал күш боор турар.

Совет хереглел кооперациязы делегейниң эң улуг ындыг организациязы боор, тайбың болгаш улустар аразында найырал, кады ажылдажылга дээш делегейниң кооперация шимчээшкининге чугула рольду ойнап турар.

Хереглекчилер кооперациязы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң СЭКП ТК-ның пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бодунуң хөй адырлыг ажыл-чорудулгазын үргүлчү хөгжүдүп турар. Партия болгаш чазак бистиң хереглекчилер кооперациязының ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелеп көргеш, ону Ленин ордени-биле шаңнаан.

Делегейге кооперация шимчээшкини 130 чыл, а Россияга — 110 чыл мурнунда тывылган болза, 1974 чылда бистиң республикага кооперация организациязының тургустунганының чартык чүс чыл оюн демдеглээн. Тываның хереглекчилер кооперациязы экономиканы көдүреринге, социал чаартылгаларны кылырынга республикага чугула рольдуг болганын демдеглээр херек. Оон-биле кады Тываның хереглекчилер кооперациязы чурттуң капиталистиг эвес оруктап, социализмче хөгжүүрүнге дыка идиглиг болган. Чогум-на Тыва Төп кооптуң ажыл-чорудулгазының түңнелинде хуу, чижең садыглар узуткаттынган болгаш күш-ажылчы араттар кооперацияларга база ЧАЭ-лерге — чер ажылының эштелгелеринге каттыжып кирип турганнар.

Тыва Төп кооптуң ынчаарда организастап тургускулааны үс-тывыш болгаш үс-дарган артельдеринге үндезилээш, амгы үениң үлетпүрүнүң чамдык адырлары тургустунганын база чугаалаар херек. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Тыва Төп кооперация чери болза, Совет Армияга болгаш немец-фашистиг эжелекчилерден хосталган районнарның чурттакчыларынга-даа материалдыг дуза чедирериниң кол дамчыыр чер боор турган. 1941—1944 чылдарда ооң шугуму-биле ажылчы чоннардан янзы-бүрү 500 муң хире малды, дыка хөй аң-өлүк кежин, дүктү, алгы-кеш аймаан, үс-саржагны, балыкты дээш өске-даа чүүлдерни садып алгаш, Совет Эвилелинче чоруткан ооң бадыткалы болур.

Совет Эвилелиниң составынга Тыва Арат Республиканың эки тура-биле каттыжып киргениниң соонда, хереглекчилер кооперациязы дыка шапкын хөгжээн. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү алы сагыш салыышкынының ачызында Тываның хереглекчилер кооперациязы кыска хуусааның иштинде бодунуң хүрээлеңинче 63 муң ажыг хуучуларны хаара тудуп, республиканың экономиказын база культуразын хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирген. Ол ам хөй-ниитичи болгаш ажыл-агыйжы улуг организация апарган.

Бистиң кооперацияның үрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээли 1945 чылдан бээр 30 ажыг катап улгаткан болгаш чүгле бо чылын безин 98 миллион рубль болур ужурлуг. Республиканың чурттакчылыг черлеринде чүс-чүс магазиннерни, столоваяларны, хлеб быжырар черлерни, складтарны болгаш өске-даа бүдүрүлге черлерин тургускан. Ол бүгү амгы үениң болбаазын садыг, бүдүрүлге техниказы-биле хандыртынган, чаа хевириниң бүдүрүлге черлери боор турар.

Чыл санында-ла чоннуң садыг-наймаа-биле хандырылгазының культурлуг деңнели улам бедип кел чыдар. Садыглаашкынның чаа, таарымчалыг аргазы калбарган. Сөөлгү 25 чыл иштинде бистиң хереглекчилер эвилели садыгның болгаш сан-хөөнүң планнарын долдур болгаш ажыр күүседип келген. Чоңга пландан ажыр он-он миллион рубльдиң янзы-бүрү бараанннарын саткан болгаш дыка хөй көдээ ажыл-агый продуктуларын база өске-даа чиг-эт чүүлдерин садып ап, белеткээн боор турар. Ол бүгүнүң түңнелинде кооперацияның хөй адырлыг ажыл-чорудулгазынга улуг чедиишкиннер чедип алдынган, сөөлгү 30 чыл иштинде алдынган арыг орулгалардан бюджетче 20 миллион ажыг рубльди тускайлап киирер аргалыг болган.

Тываның кооператорлары тоску беш чылдың сөөлгү, доозукчу, чылының планнарын долдур болгаш ажыр күүседир, СЭКП-ниң XXV съездизин күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты улам калбартып, багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Беш чылдың 4 чылдарының дургузунда чоңга пландан ажыр 4,5 миллион рубльдиң бараанннарын саткан, 4,3 миллион рубльдиң көдээ ажыл-агый продукцияларын белеткээн. Эң мыраңгай Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем, Бии-Хем, Бай-Тайга, Тес-Хем, Кызыл райондарының, Балгазын сельпозунуң, «Найырал», «ҮТКА 25 чылы» совхозтарының ажылчын кооперацияларының коллективтери бо үениң иштинде чоңга дыка хөй бараан аймаан пландан ажыр садып, саарганың демдеглээри чугула.

Хереглекчилер ниитилелдериниң хөй кезии үрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле беш чыл планын хуусаадан 10—15 хонук бурунгаар, а Таңды болгаш Тес-Хем районнары, «Тиилелге» ажылчын кооперациязы —декабрь 1-де күүседирин хүлээнген. Хереглекчилер эвилели ниитизи-биле бараан саарылгазының беш чыл планын декабрь 15-те, белеткелдер болгаш садып алыр чүүлдер даалгазын — сентябрь 1-де доозар деп хүлээнген. Ол ышкаш кооперативтиң өске-даа адырларының болгаш көргүзүглериниң талазы-биле планнарның күүселдези база-ла графикти мурнап турар.

1971—1974 чылдарда хереглекчилерге 343,5 миллион рубльдиң бараанннарын саткан болгаш 11 муң тонна ажыг дүктү, 13,7 муң тонна картофельди болгаш ногааларны, 2,1 муң тонна эътти, 5,9 муң тонна тарааны, 700 тонна хире тоорукту болгаш кат-чимисти белеткээн. Кооперативтиң хлеб быжырар черлери 50 муң тонна ажыг хлеб кылыгларын бүдүрген.

Бо бүгү чедиишкиннер черчерниң партия болгаш совет органнарының хүн бүрүде удуртулгазының, кооперацияның 4700 хире ажылдакчыларының кызымаккай ажыл-ижиниң ачызында чедип алдынган. Бисте кайгамчыктыг чүс-чүс кадрлар өскен. Олар боттарының харылап турар албан-хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип, хереглекчилер эвилелиниң ажылын улам экижидер дээш билиин болгаш күжүн-даа харам чокка ажылдап турарлар. Оларга хереглекчилер ниитилелдериниң даргалары эштер А. Д. Ширин, Д. Н. Сат, М. С. Коломысова, садыгжылар Д. Ш. Ооржак, Б. С. Нурсат, Н. С. Шурова, И. Ф. Чертков, Т. Р. Шагарина, Л. Н. Шамонина, М. М. Хажыылай, С. К. Сарыглар, В. И. Маратканова, А. Н. Чернова, поварлар Ч. Ш. Кужугет, М. К. Дворкова, М. А. Татур, А. К. Хүреңмей, хлеб быжырыкчылары Т. В. Пеанна, А. Х. Бичиш, Т. Д. Дуңзеңмаа, белеткелчилер Д. Эрес-оол, К. Балган, М. Мельникова, К. Матпаа, чолаачылар П. Н. Петров, П. Р. Сорокин, бухгалтерлер М. А. Дрокина, А. О. Соян, Ч. С. Чочак, К. М. Булгакова, Т. К. Кочкина болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Тываның кооператорлары делегейниң кооперация хүнүн ажыл-агый болгаш хөй-ниити ажылынга чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражып турарлар. Олар республиканың ажылчы чоннарының чаагай чоруун улам көдүреринге кооперация ажылын баралгадыр дээш чогаадыкчы ёзу-биле, кызымаккай ажылдап турарлар.

А. СИДОРКИН,

Тываның хереглекчилер эвилелиниң баштаар чериниң кежигүну.

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

В. БРАНДТЫНЫҢ *чугаазы*

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Хүндүлүг дээрги Брежнев!

Хүндүлүг дээрги Брежнева!

Эр, херээжен дээргилер!

Совет Эвилелинге келиринче чалааны дээш база маңаа Силерниң чап-чаа бистиң адывыска чугаалаан эвилең чаагай сөстериңер дээш кадайым болгаш мен Силерге өөрүп четтирип тур бис.

Маңаа олуржур чорук биске аажок улуг таалал болур-дур. Бөгүнгү ажыт-чажыт чок беседа дээш, дээрги Чиңгине секретарь, Силерге өөрүп четтирдим, ол беседаның үезинде бистер чүгле ийи таланың айтырыгларын дугайтыр эвес, харын база Европаның чамдык айтырыгларын-даа дугайтыр санал-оналдарны солушкан болгай бис. Амгы ужуражыышкын бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны хөгжүдеринге салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелдиг мен.

Бо ужуражыышкын таныш эвес кижилерниң ужуражыышкыны эвес болгай. Ылаптыбиле беседалажып кириптериниң мурнунда бис оруктуң узун-узуну чадаларын эртээ ужурга таваржып турганывыс шын. Ынчанмыже оруктуң элээн узак дуртун бис кожа болгаш харын-даа кады эрткен бис, мен ол дээрге тайбың кады ажылдажылганың чадазы болган деп сөглеп болур мен. Угланыышкын шын шилип алдынган-дыр, бистер тайбынны быжыглаарынче уснү, чигелелдиг өскерлиш чокка тулуп орар-дыр бис деп чүүлден сеткил ханыышкыны үнүп кээр-дир.

Бис дөрт дугаар ужуражыышкынывысты демдеглеп болур-дур бис, дээрги Чиңгине секретарь. Кремльниң Екатерина залынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Косыгин биле мен, А. А. Громыко биле Вальтер Шеель, Силер олуржуп туруңарда, Силерниң элээн хөй эш-өөрүңер болгаш ажылдакчыларыңар олуржуп турда Германияның Федеративтиг Республиказы биле Совет Эвилелиниң аразында керээге ат салган ол хүнүвүстен бээр удавас беш чыл болур-ла болгай.

1971 чылдың сентябрьда Крымга болган боттуг чугаалажыышкыннарның үезинде бистер кайы-кайывыстың санал-оналдарывысты болгаш дуржулгавысты солчурун уламчылаап болгай бис. 1973 чылда Германияның Федеративтиг Республиказынга Силерниң кээп чорааныңар үезинде, дээрги Чиңгине секретарь, кайы-кабызын билчиринче, ажылчын кады ажылдажылгаже күзел-соруктуу мээң чаңгыс ада-чурттугларымның дыка хөй нуруузу деткип турар-дыр деп чүвеге бүзүреп шыдаан болгай Силер.

Федералдыг канцлерниң албан-дужаалында мээң салгакчым Гельмут Шмидт Силерни маңаа, Москвага эрткен чылдың күзүнүнде боду кады ажылдажылгаже, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш тайбынны дээштинбиле хандырарынче угланган политиканы быжыы-биле база бодунуң шын сеткилдиг күзел-соруу-биле уламчылаарынга бадыткап бүзүреткен болгай. Ынчангаш эргежок чугула уаажылгалыг чорук бөн-биле илереп көзүлген-дир.

Бистерниң беш чыл мурнунда чүүлүвүс тактиктиг, тур үениң кажар бодалдарындан болган чүве эвес, харын ол дээрге үр үеге санап таарыштырган принципиалдыг шиитпир болган болгай. Бистиң күрүнелеривистиң аразында харылзаа-байдалдар кайы хире кайгамчык улуг ужур-дузалыг дээрзинге бистер бүзүрээн бис, ынчангаш 1970 чылдан бээр ол харылзаалар таарымчалыг чаагай талаже хөгжүп эгелей берген. Ийи талаларның харысалгалыг ажылдакчыларының кады кылыр шиитпирлери шак ол угланыышкынны уламчылаары ол боор турзун.

Бо талазы-биле 1971 чылдың сентябрь айда чарган дөрт күрүнениң дугуржулгазы боттут ужур-дузалыг боор турар. Чиңгине секретарь, Силер-биле кады бистер ол дугуржулганы «шыңгыы сагыырының болгаш бүрүнү-биле боттандырып чорударының» дугайында формуланы тып, тургускан бис. Моон алгаш көөрге, амгы-даа үеде хөделир болгаш сонуургалдыг бүгү талаларның эрге-ажыктарын барымдаалааш, үнүп кээп болур хажыдыышкыннарны узуткаар дээш ажылдаар ужурлуг. Бо талазы-биле Силерниң чугаалаан-на бүгү чүүлдериңерни эки билдим, дээрги Чиңгине секретарь, Силерниң ынчаар билдингир, боттуу-биле чугаалаан чүүлдериңерни бүгү талалар база билип, көөр апаар.

Беш чылда кады ажылдажылгавысты болгаш тайбыңны боттуу-биле хандырган чорукту бистер кады хайгаарап көрүп турар бис. Бистиң дидими-биле эгелээн чүүлүвүс дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш узуткаашкынның адролуг чепсектериниң күжүн кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарже орукту ажыдарынга делегейге политиктиг хемчээлге идиглиг болганы шуут билдингир-дир. Бистер Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле удавас доостур чыгаан чөвүлел хуралче орукту база арыгдаан бис. Бистер Төп Европада чепсектиг күштерни кызырар дугайында берге, ынчалза-даа улуг ужур-дузалыг чугаалажыышкыннарны эгелээринге база идиг кылган болгай бис.

Бистерни бурунгаарлаткан чүүлдерге өөрүп четтирип болур бис, ынчалза-даа дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарының болгаш тайбынны боттуу-биле хандырарының политиказының хөй талалыг үе-чадазы эге, баштайгы үезинден амдызында ыраваазын тодаргайы-биле көрүп турар бис. Мен Хельсинкиде бо талазы-биле ажылдың төнер эвес, а эгелээр чери кылдыр көрүп турар мен.

Бо талазы-биле бурунгаарлаашкынны көрүп турар бис, аңаа байыр чедирип турар кижи мен. Ынчалза-даа бар эвес эңис сорулганы: дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын, кады ажылдажылганы бети дээрге-ле Европага хамаарыштыр соксаал чок болдурарын барымдаалаар болза, сагышка четпес чүүлдү эскерип болурунуң үндезини база бар. Ол — бистиң салгалдың кижилериниң сорулгазы-дыр. Моон-даа соңгаар улуг бурунгаарлаашкын чок болур болза, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээнге каража таваржыр; эгезинде кайы хире эвээш-биче-даа бол шериглерни база боо-чепсекти кызырбас болза, бистер чедимче чок чорукка таваржыр бис. Келир үеде деңнишилгени улуг күш-биле чедип алыр апаар. Бистер сагыш-сеткилдиң хараадалынга таварышпайн барбазывыска база бүзүрээр мен. Ындыг чорук бистерни шаанда-даа кээргевейн турган болгай. Боттарынга болгаш боттарының херээнге дыка-ла бүзүрел чок, доскут сеткилдиг, кызы бодалдыг болгаш корттук кижилер бистиң камгалап турар тайбың хереэвиске хоралыг чигзиниишкинни болдуруп турар деп бодаар мен. Бо талазы-биле мен бодумнуң дыңнаашым ёзугаар, силерниң чуртуңардан укталып үнген, Европада билдингир, мөгүдеп, сүртээр чорук бодунга мөңге хөөрнү казар деп, үлегер чугааны барымдаалап, көөр кижи мен.

Бир эвес коргуп-сүртээриниң оруунга туруп алыр болзувусса, өлгенивис ол. Ынчалза-даа бистиң кайывыс тайбыңның айтырыгларын сагыш човаашкын чокка көрүп турар деп?

Чоокку Чөөн чүктүң улустары болгаш күрүнелери боттарының чугула эргелерин болгаш келир үезин кожа-хелбээ догуннаашкынче болгаш кады ажылдажылгаже тура соруун илередиринге белен болгужеге чедир, ону кылырынга оларга бүгү талалар дузалашпаан шаанда ол районга тайбың айыылдыг кыжаныгның адаанга хевээр артар.

Шыңгыы айтырыглар делегей экономиказын мунчурадыр деп кыжанып турар, оон кым-даа олча-ажык ап шыдавас. Үлетпүр талазы-биле бедик сайзыраан болгаш эки сайзыраваан күрүнелерниң аразында кризистиг чөрүлдээлер күштелип турар. Миллион-миллион кижилерниң аштаашкыны болгаш ядараашкыны бистиң шуптувуска хамааржыр дүшкүүрлүг чорукту болдуруп турар.

Бүгү делегей дээш харысалга үлеттинмес. Бедик сайзыраңгай аар үлетпүрлүг күрүнелер, ындыг болганда хамыкты соңнадыр эвес, Германияның Федеративтиг Республиказы болгаш Совет Эвилели улуг харысалгалыглар.

Силер болгаш мен, олуржуп турар хүндүлүг кижилер, ону объективтиг-биле өөренип көргеш, ол дээш улам-на өзүп турар хире чергези-биле кады харысалганы чүктээр ужурлуг бис. Бистиң бактаап турарывыс ниитилел системалары улуг ылгалдыг. Бистиң удуртулга болдуруп турар идеяларывыс оларны холуштурарын болгаш будулдурарын болдурбайн турар. Ынчалза-даа кижини бис медерелдиг хөделиишкиннер кылып шыдаар амытан кылдыр көрүп турар бис деп санаар мен. Ол чорук чөрүлдээлерни шиитпирлеп болурунуң принцивин барымдаалап, шудургу ажылдаарынче бисти хүлээндирип турар. Ону кылырынга бодунуң чуртунга-даа, делегейниң өске кезектеринге-даа мээң чугаалап турганым шудургу чорук, мээң саналдап турганым шыдамыккай чорук негеттинер.

Бистиң харылзааларывыска айтырыгларның болгаш чөрүлдээлерниң шиитпирлеттинип болурунуң үлегер-чижээн тургузарын оралдашкан бис. Европа болза тайбыңның районы боор болур деп бодалды бис тодаргайлап эгелээн бис. Ооң айыылдыг чоруктарындан бүгү делегейниң хөй катап качыгдааны ол дип, бир эвес тайбыңның үндезиннерин хүн бүрүде чаңгыс, угда быжыглап турар болза, кижи төрелгетенниң мурнунга үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың амыдыралчы аргалыын көргүзүп шыдаар. Европаның барыын талазында доктаамал чоруктуң факторун көргүзүв турар бөлүглежилге сайзырап турар. Чөөн Европаның күрүнелериниң кады ажылдажылгазы бодунуң хоойлуларын ёзугаар чоруп турар. Сөөлгү чылдарның дуржулгазының көргүскени-биле алырга, ол үндезиннерни барымдаалап тургаш, кады хөделиишкиннер кылырынга боттарынга дүгжүп турар шиитпирлерни тып ап болур.

Чаңгыс кижиниң амыдыралынга болгаш улустарның амыдыралынга шиитпирлиг сорулга болза коргуп-сүртээшкинни ажып эртери болур. Ону дээш кижи бүрүзү бодунуң черинге демниг кады ажылдаарын уламчылаары эргежок чугула. Тайбыңның байдалында болгаш чаагай шаг-үеде бистиң улам аныяк салгалга берген чагыывыс ол болзун.

Чылыг хүлээп алыышкын дээш ханы өөрүп четтиргенимни илередирин болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке болгаш ооң кадайынга чаагай чорукту күзээрин база катап чөпшээрең көрүңер.

Бистиң чурттарывыстың аразынга чаагай кады ажылдажылга дээш, Европага айыыл чок чорук, тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш!

* * *

Шайлалга чылыг, найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

ДАШТЫКЫДА

ЭКОНОМИКА СОРУЛГАЛАРЫН ШИИТПИРЛЭЭРИ ДЭЭШ

Индира Гандиниң чугаазы

ДЕЛИ. (СЭТА). Бүгү-индия радиозун дамчыштыр чонну кыйгырып чүве чугаалап тургаш, премьер-министр Индира Ганди бодунуң чазааның боттандырар деп бодап турары чамдык экономиктиг программалар дугайын чугаалаан. Ооң онзалап демдеглээни болза, чагыртпас дээрзиниң кампаниязы, бир эвес ону оппозиция организастап шыдапкан болза, чуртту экономиктиг будалыышкынга болгаш буураашкынга чедирер турган ийик. Онзагай байдал бистиң боттарывыстың экономиктиг сорулгаларывысты амыдыралга боттандырары дээш идепкейлиг ажылдап кириптеривистиң аргазын берген.

Бистиң мурнувуста өртектер талазы-биле эң-не кол сорулга туруп турар деп, премьер-министр медеглээн. Хөй-хөй бараннарга өртектерниң чиигээшкинин сөөлгү беш хүн иштинде илереп көстүп турар апарган. Ол угланыышкынны деткиир херек. Продукция бүдүрерин көвүдедир, тараа садып алырын чурумчудар болгаш калбак хереглелдиң бараннарын хуваарын аайлап таарыштырар сорулга-биле чазак шыңгыы хемчеглерни ап чорудар апаар. Чиижеңнеп садыглаар сорулга-биле тараазын курлап ап турар кижилерни шыңгыы ялалаар бис.

Бистер үлегге онаажыр черлерни кызыгаарлап өйлээр болгаш артыкшылдыг черлерни чери чок тараачыннарның ортузунга хуваар дээш ийи дакпыр күжениишкин-биле ажылдап кириптер ужурлуг бис. Кедээ ажыл-агый ажылчыннарынга болгаш биче национал улустарга хамаарыштыр онза салыышкынын кылыры эргежок чугула. Кедээ ажыл-агый ажылчыннарынга үлег черлер тыпсыр дугайында, бистиң чонувустуң шак ол эң-не күштүү-биле мөлчүттүрүп турар кезээниң ажыл төлевириниң эң эвээш дээн чижек-хемчээлин доктаадыр дугайында хоойлулар хүлээп алдынган турар. Чери чок болгаш эвээш черлиг тараачыннарга, кедээ ажыл-агый ажылчыннарынга болгаш кедээниң тывышчыларынга чээлилер тыпсырының күрүне органнарын тургузарының планнарын ажылдап кылыр, ол үеге чедир чоннуң ол категорияларындан өре-шиирелер негээриниң дугайында бүгү айтырыгны соңгаарладыры чарлаттынган турар.

Оон ыңай ус-тывышчы бүдүрүлгеге хамаарыштыр премьер-министрниң чугаалааны: ында ажылдап турар кижилерниң саны чүгле кедээ ажыл-агыйнындан эвээш боор турар. Ынчангаш чазак ус-тывышчыларны чиг-эт-биле оларның боттарынга таарышыр өртектер ёзугаар үзүктел чокка хандырар болгаш оларның эргелерин магадылап камгалаар апаар.

Үлетпүрге болур чугула базым болза бүдүрүлге черлериниң, ылаңгыя оларның цехтериниң ажыл-чорудулгазынга ажылчыннарның киржилгези апаар деп, премьер-министр демдеглээн.

Бо дээрге бистиң келир неделяда боттандырып кирер деп турар чаа экономиктиг программавыстың чүгле каксы чугаалаттынган допчу демдеглели-дир деп, Индира Ганди чугаалаан. Өске-даа айтырыгларны шиитпирлээриниң аргаларын өөренип көрүп турар, ол дугайын соонда немелде кылдыр чарлаар апаар. Бодувустуң экономиктиг сорулгаларывысты билдингир болгаш улам тода көрүп, онзагай байдал ол сорулгаларны идепкейлиг күүседип кириптериниң аргазын биске берип турар мындыг байдалдарда кара чаңгыс кайгамчыктыг чепсек болза тодаргай перспектива-биле, демир дег быжыг тура-соруу-биле, эң шыңгыы сагылга-чурум-биле бадыткаттынган күш-ажыл болур деп, Индира Ганди чугаазын түңнээн.

ФАКТЫЛАР БУРУУ ШААП ТУРАР

МОГАДИШО (СЭТА). Чоокта чаа АКШ-тың камгалал министри Дж. Шлесинджер Сомалиде совет шериг баазазы туруп турар деп балыткалды чугаалаан. Америк пропаганда ол-ла дораан ол меге чүүлдү өскүдүп берген болгаш Сомали Демократтыг Республикага удур угланган кампанияны чорудуп берген.

Сомалиниң чазаа Аден өдүүнүң эриинде Бербера хоорайда даштыкы чурт баазазының барының дугайында Пентагонунуң балытының «үндезин чок болгаш шын эвес балыткалдары-биле» холбаштыр АКШ-тың Күрүне департаментизинге удурланыышкынны медеглээн. Америк конгрессменнерниң бөлүүн Берберага чедип келиринче ол чалаан. Ынчалза-даа америк конгрессменнер амга чедир Сомалиде келбээннер.

Сомали эрге-чагыргаларының чалааны-биле Берберага даштыкы, ооң иштинде америк журналистер чорааннар. Сомалиниң информация болгаш национал ориентация министерствозунуң төлээзиниң дыңнатканы-биле алырга, чалаттырган журналистер Берберада кандыг-даа даштыкы шериг баазазы чок деп чүвеге бүзүрээннер.

Чоокта чаа парлалга конференциязынга Сомалиниң даштыкы херектериниң күрүне секретары Омар Артех Галиб таарымчалыг эвес аргаларны ажыглап тура, империалистиг бөлүктер Индий океанның районунда тоолчургу эвес, а АКШ-тың Диего-Гарсия болгаш Масира ортуулуктарда ёзулуг боттуг баазаларны тургузуп турар боттарының шериг талазы-биле идепкейлиин делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейинден чайладырын оралдажып турарлар деп медеглээн.

Ол айыылдыг хөделиишкиннер ол районну тайбыңныг, айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың зоназы кылырын негеп турар. Индий океанның бассейниниң чурттарының калбак удурланыышкыннарын өскүдүп турар.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш демиселде

ПАРИЖ. (СЭТА). Ажылчы чоннарның ажыл төлевирин бедидери дээш, чаалап алган эргелерин сагыыры дээш, антисоциалдыг болгаш антидемократтыг политикага удур демиселин Францияның Коммунистиг партиязы шиитпирлии-биле деткип турар деп, ФКП-ниң Политбюрозунуң аңаа болган хуралының дугайында «Юманите» солунга июль 2-де парлаан дыңнадыгда медеглээн.

Чуртта экономиктиг болгаш политиктиг байдалды чугаалажып көргеш, ФКП-ниң Политбюрозу он-он заводтарда болгаш фабрикаларда демисел чорудуп турар ажылчы чоннарның дүрүм ёзугаар негелделерин доп-дораан хандырып бээри-биле чугаалажыышкыннарны эгелээр дээш премьер-министрниң мурнунга айтырыг тургузарын коммунистерниң парламент бөлүүнге дааскан.

Бо чылдың эгезинден эгелеп француз компартияның кежигүнүнге 55 муң кижи кирген деп, ФКП-ниң медеглелинде дыңнаткан.

БОНН. (СЭТА). ГФР-де хоорай транспортунда тарифтерниң, электроэнергия, суг, газ болгаш янзы-бүрү коммуналдыг хандырылгалар дээш төлевирлерниң чаа өзүлдезинге удурланган шимчээшкин калбарып турар. Хоорай транспортунга чорааны дээш төлевирни улгаттырганынга удурланган чурттуң эң улуг үлетпүр төптериниң бирээзи Ганноверниң чурттакчыларының массалыг шимчээшкиннери бөлгулаан. Оларны хөй-ниитиниң, аныяктарның болгаш студентилерниң 50 организацияларын организастап чорудкан.

Барыын Германияның өске хоорайы Гейдельбергте удурланыышкынның шимчээшкини неделя иштинде уламчылап турар. Баден-Вюртемберг чериниң Христиан-демократтыг эвилелдиң төлээлекчилеринге баштаткан чазаа ол хоорайже куяктыг транспортёрлар болгаш суг чаштырар автомашиналар-биле чепсегленген полицияның улуг отрядтарын киирип келген.

Хоорайның транспорт тарифтерин улгаттырганынга удур шимчээшкиннер Майнда Франкфуртка база болган, аңаа удурланыышкын чыскаалының чеди киржикчилерин полиция тудуп хоругдаан.

ДЕМИСЕЛДИҢ МУРНУУ ОДУРУУНДА

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). «Шоссон» заводтар бөлүүнүң май айның ортан үезинде-ле чарлаттынган ажыл соксадыышкынын үргүлчүлеп турар ажылчы чоннарының демиселинче Францияның кичээнгейи хаара туттунган. Сөөлгү хүннерде ажыл төлевирин улгаттырарын болгаш күш-ажылдың байдалдарын экижидерин негеп турар ажылчыннар биле администрацияның аразында социал чөрүлдээлер дыка чидигленген. Бүдүрүлге чериниң Париж чоогунда бичии хоорайда турар девискээрин полицияның күштери ээлеп алган болгаш администрация ол-ла үеде ажылдап эгелээрин ажылчыннардан негээн. Ооң кордалы нарын эвес — элээн хөй кезээ дашкаартан келгеннерден тургустунган ажыл соксадып турар ажылчыннар ортузунга чарылдырыкчы чорукту өскүдери боор турган. Ынчанмыже ол оралдажыышкын буурап дүшкен. «Шоссон» заводтарының 8.000 ажылчыннарындан чүгле 400 кижи станоктарга чеде берген.

Ажыл соксатканнар-биле демисел чорударынга полицияның дузазынга база катап даянган эрге-чагыргаларның хөделиишкиннери күш-ажылчы Францияның килеңин өскүткен. Полицияның ээлеп алган заводтарын долгандыр чыскаалдар үзүктел чокка боор, аңаа чүгле демисел чорудуп турар ажылчыннар эвес, харын ол кавының кварталдарының хөй санныг чурттакчылары база киржип турар.

Тунисте национал кадрларны белеткээринге Совет Эвилели улуг дузаны көргүзүп турар. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле республикада национал инженерлер школазы (ЭНИТ) туттунган. Ооң тудуг, химия, электротехника болгаш механика факультеттеринде 600 студентилер өөренип турар, оларның-биле кичээлдерни 50 ажыг совет башкылар чорудуп турар.

ЧУРУКТА: инженер школазының төп кирер эжииниң чанында.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

ЛОНДОН. (СЭТА). Бо чылдың февраль айда Москвага англи-совет ужуражыышкыннар үезинде ат салдынган документилер Британ экспортёрларга ынанчыштыг перспективаны ажыдып турар. Англия биле Совет Эвилелиниң аразында садыг-экономиктиг болгаш үлетпүр харылзааларының хөгжүлдезиниң болдунар аргаларын чурттуң кол банкыларының бирээзи «Мидленд Бэнк Лимитед» ынчаар үнелеп турар.

Ол банкының даштыкы садыг килдизи англи-совет кады ажылдажылганың улам ыңай калбарарының перспективаларының дугайында тускай бюллетеньни бодунуң хандырыкчыларынга — британ үлетпүр ээлеринге белеткээш, парлап үндүрген. «Мидленд Бэнк»: Совет Эвилели болза Чөөн Европада эң улуг болгаш эң чугула рынок боор турар деп онзалап демдеглээн.

ИЗРАИЛЬ КОММУНИСТЕРНИҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

РИМ. (СЭТА). Ында келген медээлер ёзугаар алырга, Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары М. Вильнер Иордан хемниң эжелеттирген барыын эриинде өөреникчилерни болгаш студентилерни массалыы-биле тудуп хоругдап турарын кнессетке буруу шаап чугаалаан.

Хөй-ниитиниң калбак кезектеринден шынны чажырарын оралдашкаш, израиль парлалга туттуруп хоругдаттырганнарның дугайында шын эвес буруудадылгаларны нептередип турар деп, ол айыткан. Херек кырында чугаа болза эжелелдиң болгаш истеп сүрүүшкүнүнүң ёзу-чурумунга удур демисежип турар коммунистерни болгаш өске-даа патриоттарны тудуп хоругдаашкынының дугайында боор турар.

Биттерфельд комбинады — Герман Демократтыг Республиканың химия үлетпүрүнүң эң улуг бүдүрүлге черлериниң бирээзи. Элээн каш чылдарның мурнунда тарамык заводтардан тургускан ол бүдүрүлге чери ам продукцияның муң ажыг хевирлерин бүдүрүп үндүрүп турар. Оларның үштүң бир кезиин даштыкыже, хамыктың мурнунда ЭДЧ кежигүнү чурттарже калбаа-биле үндүр садып турар.

Комбинаттың даштыкы садыг талазы-биле эң улуг эжи болза чүгле продукцияны садып ап турар эвес, харын биттерфельд химиктерге эртем-шинчилел ажылдарын, бүдүрүлгениң чаартылгазын болгаш чаажыдарын чорударынга дузалап турар Совет Эвилели болур.

ЧУРУКТА: электролиз цегинде ажылдап турар герман-совет найырал аттыг бригаданың кежигүннери. Совет чаартыкчыларның дуржулгазын ажыглап тургаш, олар бүдүрүлгениң планныг онаалдаларын ажыр күүседип турарлар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

● **ВАРШАВА.** Польшаның Ополе хоорайында «миллионерлер клуву» тургустунган. Ында чүс ажыг кижи кирип турар. Оларның кижи бүрүзү-ле — сайзыраңгайжыдыкчы саналдарның болгаш чогаадылгаларның автору, ол чүүлдер чурттуң улус ажыл-агыйынга миллион ажыг злотых акша хемчээлдиг экономиктиг ажыкты берген боор турар.

Ол хөй-ниити организациязының сорулгазы — сайзыраңгайжыдыкчы шимчээшкинде эң эки дуржулганы тайылбырлап нептередири. «Миллионерлер клувунуң» кежигүннери чыл санында чарыш организастап турар. Чүгле эрткен чылын безин ол клуб 180 миллион злотых түңнүг экономиктиг ажык берген 50 ажыг чогаадыкчы саналдарны киирген.

● **ЛОНДОН.** Англияның «Дейли Миррор» дээр калбак ат-алдарлыг солунунуң журналистери ажыл төлевирин улгаттырар дугайында боттарының негелделерин быжыглаары-биле июнь 2-де ажыл соксадыышкынын эгелээн.

База-ла ындыг янзылыг ажыл соксадыышкынын «Дейли Телеграф» деп национал солуннуң ажылдакчылары чарлаан.

● **ПАРИЖ.** Ук чериниң «Турэн Эр Транспор» деп ужар чүүл компаниязының Нант — Брест аразынга ужудуушкун кылып чораан самолёду Нант хоорайның районунга үрелип дүшкен. Самолёттуң алды пассажирлери болгаш ийи экипаж кежигүнү өлген.

● **НЬЮ-ЙОРК.** АКШ-тың энергетика талазы-биле федералдыг эргелели Ричмондуга (Виржиния штат) эң улуг нефть концерннериниң бирээзи — «Галф Ойл Корпорейшнге» буруудалыышкын негеделзи салган. Концерн «Вирджиния Электрик Энд Пауэр» компаниядан ооң электростанцияларынга саткан өттулар чүүлү дээш алза чөгуур акшазынга немей ийи миллион долларны артыкка алган болган. Эргелелдиң төлээлекчизиниң сөзүн ёзугаар алырга, «Галф Ойл» 1973 чылдың октябрь 1-ден бо чылдың апрель 30-ге чедир одалга нефтизин өжегээр аартаткан өртектер ёзугаар садыглап турган болган. Федералдыг хоойлуга дүүштүр ап көөрге, компания бодунуң нефть продуктуларын өртектерни доктаамалчылар дугайында хоойлунуң хүлээп алдынган үези болур 1973 чылдың май 15-ке чедир турган өртектер ёзугаар садар ужурлуг турган.

● **ДЖАКАРТА.** Джакартада Совет культура бажыңының чанында орус дыл өөренир курстарның дыңнакчыларының саны өзүп турар.

Бо өөредилге чылында ук курстарны 270 кижи дооскан. Ол дээрге курстарның эрткен өөредилге чылының доозукчуларының санындан ийиден хөй катап ажып турар-дыр. Дыңнакчыларның кол нуруузу — өөреникчи аныяктар боор турар.

(СЭТА).

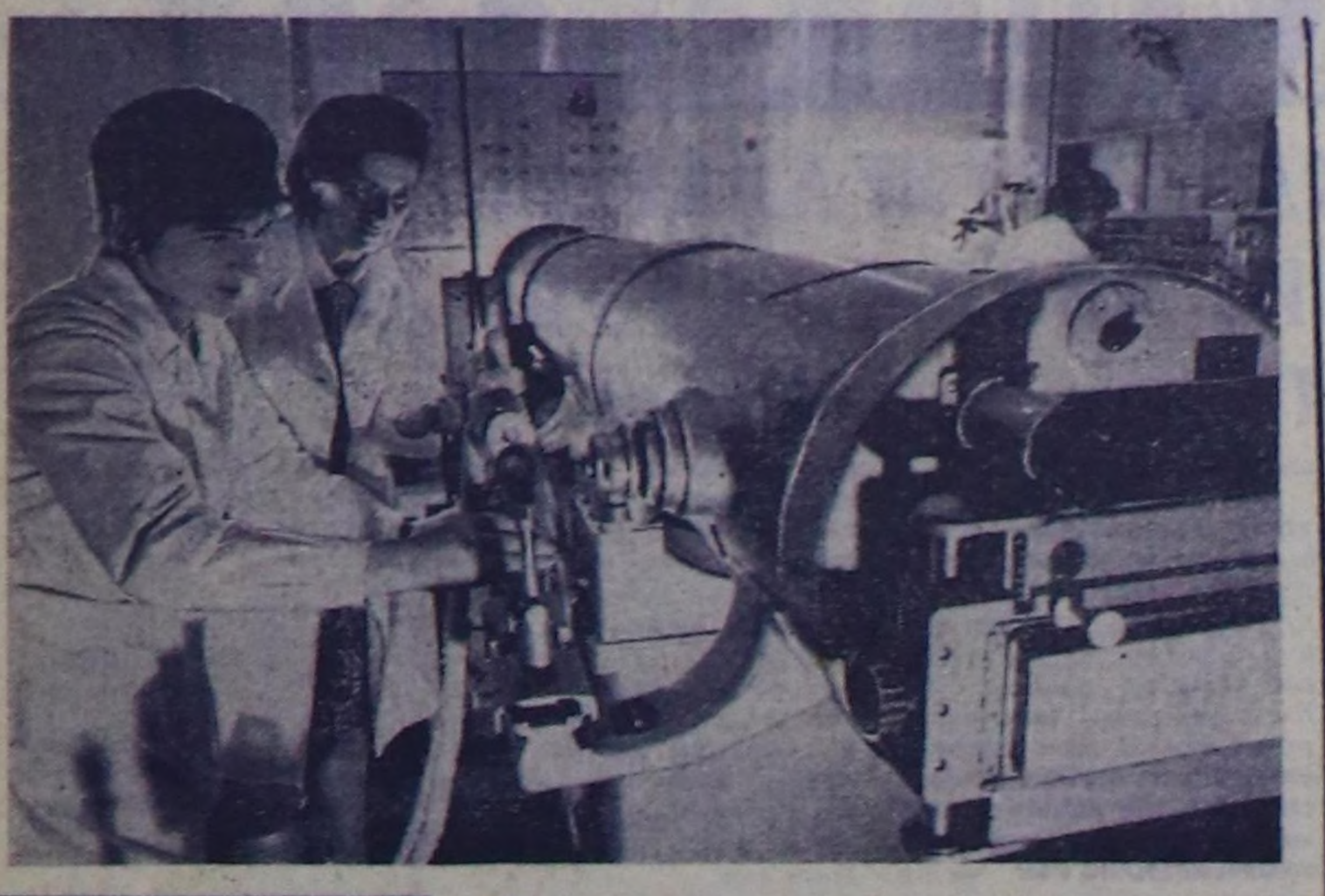

„Биометаллдарның“ чажыды илерееп турар

Киевте Л. В. Писаржевский аттыг физиктиг химия институдунуң ажылдакчылары «биометаллдар» дээр бүдүмелдерни шинчилеп турар.

«Биометаллдар» деп чогум чүл ол? Ол дээрге дириг организмнерде дыка эвээш хемчээлдиг кылдыр кирбишаан, чүүлбүрү хевирлиг биологтуг өскерлиишкиннерге — ферментилерге кирип турар металлдар-дыр. Ындыг металлдарның чамдык хевирлери чок болур болза, хензиг кислородтарның болгаш өске-даа чугула бүдүмелдерниң организмге шимчээшкини болдунмас.

Сөөлгү чылдарда органиктиг эвес бүдүмелдерниң ролюнче эртемденнерниң сонуургалы дыка улгадып турар апарган. Амгы үениң болбаазыраңгай аргаларын — электроннуг спектроскопияны, радиоспектроскопияны болгаш өске-даа чүүлдерни ажыглавышаан, оларны шинчилээри калбарып турар.

Киевтиң эртемденнери чүгле честиң, кобальтының, марганецтиң болгаш өске-даа металлдарның (демир аймааның) холушкак бүдүмелдерин эвес, харын-даа чер кырында ховар дээн элементилерниң холушкактарын, салгалдарга генетиктиг дамчыдыышкыннарны камгалап, улаштырарынга чугула рольдуг чүүлдү — нуклеин кислотазынга хамаарышкан металл аймаан база шинчилеп турар.

Органиктиг эвес биохимия талазы-биле шинчилел ажылдары эртемге болгаш практикага улуг ужур-дузалыг. Хензиг бүдүмелдер-биле чемишчидилгелер кылыр, химия терапиязының чаа аргаларын тывар, дириг организмнерде боор турар химиктиг болуушкуннарны өттүндүрер дээш, өске-даа ындыг аргаларны ажыглаарынга таарымчалыг байдал тургустунуп турар.

Бо талазы-биле эртем шинчилелдериниң түңнелдерин амыдыралга ажыглап эгелээн. Чижээ, демир аймаа кирип турар холумак бүдүмелдерни элээн хөй ажыл-агыйларга ажыглаан түңнелинде яблоконуң болгаш өске-даа культураларның дүжүдү дыка улгадыр болган.

ЧУРУКТА: Киевте Л. В. Писаржевский аттыг физика химиязының институдунда. Химия эртемнериниң кандидады Наталья Давиденко (оң талазында), улуг инженер Анна Горюшко олар ээлдиригде ховар бүдүмелдерниң оптиктиг тургузуун спектрографтың дузазы-биле шинчилеп көрүп турлар.

И. ПАПТЫҢ фотозу.

ПМА.

ТОЛСТОЙНУҢ УРУУНУҢ УРУУНДАН БЕЛЕК

Л. Н. Толстойнуң уруу Татьяна Львовнаның улуг архиви бистиң чурттуң төөгүлүг байлаа болу берген. Ону Төрээн чуртунга белек кылдыр чогаалчының уруунуң амгы үеде Италияда чурттап турар уруу Т. М. Альбертини халаска берген. Татьяна Львовнага чоруткан 700 чагаа-бижиктерден тургустунган ол архив ам Л. Н. Толстойнуң Москвада күрүнениң литература музейинде кирген.

Мында И. Е. Репинниң, Ф. И. Шаляпинниң, А. И. Куприннин, И. А. Бунинниң, Марина Цветаеваның, Н. Н. Генниң, Л. О. Пастернактың, В. Г. Чертковтуң, Н. Н. Гусевтиң болгаш орус культураның өске-даа алдарлыг ажылдакчыларының чагаалары, Л. Н. Толстойнуң өг-бүлезиниң кежигүннериниң, ооң өңнүктериниң чагаалары бар.

Чогаалчыга эң чоок кижилерниң дириг херечилери боор турар ол архивтиң материалдарындан геннадлыг романистиң чогаал ажылының шинчээчилери Россияның улуг оглунуң амыдыралындан база чогаал ажылдарындан-даа билдинмес болгаш эвээш-даа билдиңгир дыка хөй чүүлдерни тыварлар.

Татьяна Львовнаның «Таня Толстаяның чаш чорааны», «Таня Толстаяның элээди чорааны» болгаш «Лев Толстой дугайында чугаалар» деп номнарының бижимелдери база улуг сонуурганчыг боор турар. Т. М. Альбертиниң авазының ол бүгүнү «чүгле Россияга парлаар» дээш, шаг-шаанда чагыын күүседири-биле ол материалдарны чогаалчының музейинге дамчыткан болгаш ооң ажылдакчылары оларны парлап үндүреринге белеткеп турар.

Ол музейниң хол үжүүнүң килдизиниң эргелекчизи З. Н. Ивановадан СЭТА-ның корреспондентизи чогаалчының архивинге ол улуг немелдени тайылбырлаарын дилээн.

— Херек кырында бо бүгү документилерни ам-даа шинчилеп көрбээн, ынчалза-даа оларны даштындан-на көөрге, кайы хире улуг үнелиглиг дээрзи илдең боор турар. Бистер Татьяна Михайловнага оларны шыгжап чорааны болгаш бистиң чурттуң төөгүлүг эртинези болдурганы дээш сеткиливис ханызындан өөрүп четтирип турар улус бис—деп, Зинаида Николаевна чугаалаан.

Л. Н. Толстойнуң уруу Татьяна Львовна бодунуң бүгү амыдыралының дургузунда музейниң ажылдакчылары-биле харылзажып, кезек болгашаа бисче бижип турган болгаш Төрээн чуртунга кээрин үргүлчү бодап чораан. Ынчалза-даа ооң ол күзели боттанмайн барган. Ол ышкаш Т. М. Альбертини база-ла өгбелериниң чуртунга баарын үр чылдарда бодап келген. Ам ооң ындыг күзели боттантаны бо-дур. Ол июль 1-де ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң чалаганын ёзугаар бистиңде чедип келген. Чогаалчының уруунун уруу Л. Н. Толстойнуң Москвага амыдыралы болгаш чогаал ажылы-биле холбашкан черлерин көөр, Ясная Полянага баар, Ленинградка чедер деп турар.

П. КОСОЛАПОВ.

В. ПЕСКОВ.

ЫРБАКЧЫ

(Төнчүзү. Эгези № 151 солунда).

атсы көгере доңа берген, сириңейниң чыткан.

Чайын караңгы дүнелерде ол кижи черже дүжүп бадып кээп турган. Ыңай-бээр көрүнмүшаан, бажынны долгандыр кылаштап, тарымал тооруктарга холу-биле дээп каап, хүндүс изээш, сооп бар чыдар тыкваларга адыжын дегзип каап, оожум баскылаар. Удуп чыткан шергилер оттуп, буттар адаандан ыңай-бээр ужуктур шурагылаар. «Олар менден коргар-дыр» деп чоргулаар. Дүне ол база дүндеп ыгаалбас: кара чүве, а бичии чырып кээрге, дедир-ле крыша адаанче чадалап үне бээр. Оон катап-ла чыттыг-бустуг хөй кежиинге чыдыпкаш, ак курттуң ыяшты канчаар оожум хемирип чыдарын хайгаарап эгелээр. «Дедир ээп келбээн оолдарга адааргаар-дыр мен. Амыр-шөлээн чыдып турар оларга эки-дир. Оларга чечек аппарып салып турар, улус утпайн сактып чоруур деп болаар-дыр мен. А мен... Чүге?.. Хендирни каш-даа удаа сегирип алдым. Минута хире боорга, чок-тур мен ийин, ол-ла. Кымга херек боор деп мен? Ынчалза-даа хөөн караңгыг-дыр, кижи чаңгыс катап чурттаар-ла болгай...».

Крыша адаанче эртен доозуннуг херел бакылап келген. Ол чылыг херелче адыжы чайгаар-ла сундуна берген. Карак чажы бүлдеңейнип келгилээн, ол кижи хенертен ишкирнип эгелээн... Крышаның үдүнге аваның арны көстүп келген.

— Улус дыңнап каар... Дыңнап каар, оглум! Тейле...

Ол кижи шимээн барган. Канчап чүве, бир-ле дүне аптараны ажыдыпкан. «Бичии хааржакка чыткан демир хойлаарактарны болгаш өөктерни үжеп-чиндип тыпкаш, оларны топтап көрүп ора, ийи сыырткыышты эскерип каан. Оларны көргеш, эмне-тикчок чүве сагынган! Крыша адаанга ол карактарын шийипкеш, сыырткыыштың чидиг бажынче салаазын идиптерге, арыг ханның дамдылары сыстып келгилээн. Хамык чүвени утту каапкаш, бодун ол сарыг баштыг, шовга, дөскел чок бичии оол кылдыр сакты берген. Битюгже кызыл-даван маңнап орар. Буттарны эртенги шалың эчигейлей чүй шаап чоруур. Бичии када тура дүжер: Васьканы оттурар херек. Битюгже ийилээн сыырткыыштыг чоруп каар. Колхозтуң сады орук аксында. Соок яблоколарны кидиредир дайнап чоруурлар. Таңныыл Матвей акый одагга шай чылыда бээр.

— Тудуп эгелээр бе?.. Ийет... Дөө ол ээремде балыктар чемней-дир.

Шак ол эртен сыырткыыштың суг кырынга салдап чоруур борбак ыяжынче көре-көре, Васька Иванов-биле самолёттар дугайын чугаалажып турган. Дөртен ийи чылда Васька-биле кады Липецкиже чоруп турган. Дуңмазының чугаалааны-биле алырга, Васька дайын соонда ийи орденниг чанып келген. Васька кадайлыг болгаш дөрт уруглуг. Васька ам комбайнер, ону ам Василь Никитич дээр... Ол кижи караан көрүп келген болгаш дүре тыртып каан хөректээшти, ээремчигей дузаан база хүннүң бичии херелин көрген.

Караңгы дүн дүжерин ол хүн четтикпейн манаан. Сыырткыыш баштарын пөске орай тырткаш, шыкче үңгеп үнүп каан, аъттка келгеш, ооң кудуруундан элээн каш хылды сывыра соп алган. Үш хүн дургузунда далаш чок ыяк белеткенген. Ногаа тараан черни дыргактары-биле дырбап коптарыпкаш, оон шыйлашкыннарны адыжынга чыып ап турган. Шупту чүве белен деп бүзүреп көрбээн шаанда, тулчуп эгелээринче, полководчу ышкаш, ол далашпас. Сыырткыыштың сывында удазынның дүйүглери мугур санны көргүзүп турар болза, ол экизи ол деп билир. Мугур сан болган. Чадалап сергээ кончуг дүшкеш, караңгыже шымныгып, Битюг хемче чоруп каан.

Битюгту ол таныбаан.

Сеткил-сагыжы дойлуп, чүү-ле бир чүведен коргуп сүрээдей бергеш, сыырткыыжының чиңге удазынын холу сирилей-сирилей чежипкеш, сугже шоолуг дидинмейн, киир каапкаш, анаа-ла, туттунар бе, туттунмас бе дээнзиг хөңнү чок-ок манап турупкан. Селеш кылдыр ушта тыртыпкаш көөрге, суг кырынга салдаар ыяжы демин-не чок болган. Ону мүнне эскерип каан. Сыырткыыжын сугже база катап октап кирипкен. Суг кырында салдаан борбак ыяжын ол база катап көрүп чадап каан. Балык казырыы ышкаш, сылдыстар чүгле каракка имиртиленнээр болган. Сыырткыыжын октапкаш, бажыңынче ол оожум элейтип чоруп каан...

«Улус аразынче дүжүп киргеш, оларга шуптузун чугаалап бээр мен» деп ол үргүлчү бодап чораан. Корткан. Кортук чоруу дээш ялаладырындан ол ам кортпаан. Чоп ооң кортук чоруун өршээп көргенин, амыдыралдан корткаашын ол билген. Кижиниң өткүт каткызы, Битюгтуң эриктеринге сиген кезиишкининиң үезинде ырышоор-даа, бышкан тараа кестирип ажаарган Васьканың комбайнының даажы-даа — черле бүгү-ле чүве ону коргудуп турган. «Улуска чүнү чугаалаар мен? Чүнү кылыр мен? Кандыг-даа профессиям бар эвес. Чугаалап безин шыдавас апарган мен». Колхозка ажылдаарын бодап олурган: «Өдек сөөртүр бе... шыдавас мен. Аажок сулараан кижи-дир мен, чадалап арай боорда үнер...».

Крыша адаанга улуг чаагай амыдырал, ак самолёттар, Васьканың кызыл комбайны, бичии оолдарның каткызы, Битюг хемде чемнээн балыктың агараш дээн өөэ боор хуулуп эрте берген. Кыс дуңмазы «курчер», «эдеринчи», «телевизор», «космонавт», «ракета», «атомнуг ледокол» деп аянныг дыңналыр, билдинмес чаа сөстерни адап кээп турар апарган. Ол дээрге шуут билбези амыдырал болган. Хүннеп турда, бажыңдан ийи базым хире-ле базыптар болза, амыдыралдың ол кезик-чамдыызы болу бээр ийик. Корткан. Бир-ле катап подвалдан картошка чыып ап турганын ол сактып келген. Хүн караанга удазыннар ыйбалангаш, куу доозун боол хуула берген. Ак удазыннарны ол үргүлчү сактып кээр турган. Он сес харлыг оол турда, ону улус билир турган, ам ооң хары үжен сес. Ол ам кошкап сулараан; чугаалай албастаан. Чээрби чыл дургузунда ол үшкү класстың арифметика бодалгаларының номун номчуп, география номун чылдың-на катап-катап номчуп турган: «ээн чер, Крым, Германия, чааннар, Ленинград, иивилер болгаш ак адыглар дугайын номчугулаан». Чаңгыс-даа ыр билбес, ырларын күзевес-даа. Ол хүлүмзүрүг, ошкаашкыы деп-даа чүвелерни билбес. Хлебтиң ёзулуг чаагай амданын-даа ол билбес, ону чүгле ажылдап турар кижи билир. Бодун ол көөр хөңнү чок. Волгадан ээп келбейн барган кижилерге ол адааргаан. Чээрби чыл дургузунда бодунуң хөөрүн көрүп келген. Ук хөөр* чер-биле дескилежип калган. Улус ону уттупкан деп чүвени ол билген...

Ол улай-улай таакпылап-ла олурар. Саргара берген холдарын дөңмек кырында салгылапкан, карак чажы бүлдейгилей берген, буттарынче көрүпкен олурган. Адазы эрги аът дерин септээн, а авазы далган чүвүдүп олурган.

— Анна Александровна, силерниң оглуңар чүнү канчап каапыл, билир силер бе?

— Чүү болганыл? Ол кымны-даа өлүрбээн-не болгай... Бурган кижилерни чаңгыс аай кылдыр чаяап кагбаан...

Ол чеди кыс уруглар болгаш бир оолдуг. Ава Кольказынга аас-кежиин күзеп чораан. Ам аас-кежик бо болганы ол ышкажыл... «Каржы дерзии дайзынга аас-кежикти кым күзээр боор» деп оглу чугаалады.

Дайын төңгенин өг-бүле эки сактып турар. Адазы ээп чанып келген. Аваны болгаш кыс дуңмаларын адазының куспактаарын, оон шупту чүве ыржымшыпшын барганын болгаш крыша иштинче дамчып кирер чада дагжааның оглу дыңнап чыткан. Хөйлеңинде медальдыг кырган солдат оглун куспактапкаш, ыглапкан. Солдаттың ыглааны — өөрээш-даа эвес, аас-кежикинден-даа эвес болган.

— Дүжүп бат... Улус өршээл көргүзүп билир болгай...

Оглу ыттаваан. Ава аңаа киржи берген:

— Ыттава! Бурган бүгү чүвени чаяап каан, салым-хуудан канчап чайлаарыл...

Адазы неделя дургузунда кылыктанып келген, көдээ Советче боду дыңнадып чедерин хыйланып чугаалап турган. Ынчалза-даа кырган солдат ону чугаалап шыдаваан. Оожургай бергеш, медалын аптара иштинге суп каан; крыша адаанда оглунга хлебти болгаш быдаалыг саваны берип турар апарган. Ырбакчыны ол алды чыл дургузунда азырап келген!

Чоокта чаа алгырыл-кышкырыл үнген:

— Чогум чүү болуп турар-дыр че! Сен харын адаң азыраар ужурлуг сен, а мен кынчага чедир кочал дүжүрүп, бадырып турар-дыр мен... Дүжүп бат!

Адазы оглун салым-биле тептерге, демгизи чададан кеңгиртгейнып бадып олурган... А ооң соонда ийи хүн эрткенде ногаа кажааларын таварты чанагаш, кымның-даа таныбазы кижи көдээ Советче базып бар чыткан.

— Кымның төлү сен, кайын келдиң?..

Ыттаваан. Ооң соонда чугаалаан:

— Тонкихтиң оглу...

Тонкихтиң оглу деп кымның-даа сагыжынга кирбээн. Ооң соонда харын хөөр дугайында сактып келгеннер. Иезин кыйгыртып эккелгеннер.

— Чок, мээң эвес-тир. Мээңии өлген...

Ооң соонда билдинген: эдептиг кижи шынап-ла Николай Тонких болган...

Ырбакчының чаржынчыг бак салым-хуузу ол-дур. Ол ам бистиң аравыста чурттап чоруур. Ол кинолап чоруп турар, калайланырын бодап чоруур; чиир чемин боду ажылдап ап чоруур. Ажылдааш моган-шылай бээр, улустан оякталып чоруур. Биезги дөвээр-ле крыша адаанга удуп турар. «Бажынга удуп чаңчыгып чадап кагдым...» Улуур чери—крыша адаанче үнер мурнунда кежээниң-не хүн ашкыже дээр херим иштинге турар.

Төрээн чурт кадыг-бергеге таваржып турган үеде кортук чорук дээш ялаладыры албан апаар. Ынчалзажок коргуушкунуң чеди муң хүннерин чурттап эрткен болгаш кандыг-даа дээди хемчегден артыкка бодун боду-ла шииттинип алгаа аргажок барасканче хол көдүрерин кым диттир боор! Ол ам-даа «чаңгыс катап чурттаар болгай бис» деп чугааланмышаан. Ынчалза-даа шак ол сөстерниң ооң бодунга ажыг болгаш халалыын ол билир. Амыдыралдың чээрби чылының алдын хүннери хөмүрерип, хилис эрткен. Ам чуртталга кандыг* чурттала боор деп? Кижи бүрүзү-ле олче холун сунар бе? Суурга кылаштаарга:

— Ырбакчы...— деп, сымырашканы ооң кулаанга доранна дыңналып кээр.

Улустуң бак көөрү дээрге, кижиге эң-не аар-берге шиитпел-дир ол А чаңгыс катап чурттаар-ла болгай бис.

1962 ЧЫЛ.

КҮЖҮВҮСТҮ САЛЫР БИС

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Лопсаңчап аттыг кубок дээш көдээ спортчу оюннарның чылдың-на болур маргылдаазы бөгүн Кызылга эгелээр. Аңаа районнарның шилиндек командалары киржир.

О. Лопсаңчап аттыг шилчиир кубокту Бай-Тайганың спортчулары эрткен чылын чаалап алган. Райкүүскомнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы, РСФСР-ниң спорт мастери Хомушку Кировтан районда спорт ажылының байдалын кысказы-биле чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис дилээн.

— Күш-культура болгаш спортту сайзырадыр дугайында партияның, чазактың доктаалын амыдыралга боттандырар дээш районнуң спорт комитеди партия, совет органнарының удуртулгазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорутткан—деп, ол эгезинде чугаалаан.

Бирги ээлчегде спортту массалыг болдурар хемчеглерни ап турар. Ону чедип алыр дээш ГТО-нуң нормаларын дужаарынче кичээнгейни салган бис. Районда алды муң ажыг кижи чаа комплекстиң нормаларын дужаар ужурлуг, оларның 40 ажыг хуузу дужаап алган. Шериг назылыг оолдар ГТО-нуң нормаларын дужааган турар ужурлуг, ынчангаш маргылдааларны эрттирип турар.

Спортту сайзырадыры ооң материалдыг баазазындан улуу-биле хамааржыр. Район төвүнде бөдүүн стадионну чаартып, эде дерээн. «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарда спорт шөлдери кылдынган. Спорттуң дериг-херекселдерин четчелеп алыр ажылды чорудуп турар бис.

Спортчуларның мергежилин бедидеринге секциялар улуг рольду ойнаар. Ону барымдаалааш, район төвүнде, ажыл-агыйларда ча адарының, хостуг хүрештиң, баскетбол, волейбол болгаш өске-даа секцияларны организастаан. Ооң түңнелинде бистиң спортчуларывыс зоналар болгаш республика маргылдаазынга чаңгыс удаа эвес шаңналдыг черлерни ап келген. Эрткен неделяда спорттуң национал хевирлеринге республика спартакиадазы болуп эрткен, аңаа бай-тайгажылар ийиги черни ээлээн. 1974 чылда болган көдээ спортчу оюннар маргылдаазынга бирги черни алгаш, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсаңчап аттыг кубок-биле шаңнаткан бис. Бо чедиишкиннерге оожургавайн, харын спортту улам массалыг болдурар, күш-культуржуларның мергежилин бедидер хемчеглерни спорт организациялары ап турар.

Көдээ спортчу оюннар маргылдаазынга районнуң шилиндек командазы бар шаа-биле белеткенген. Шаңналдыг чер алыр дээш бүгү-ле күжүвүстү, мергежиливисти үндүрер бис деп, К. Хомушку түңнелинде айыткан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 5-ТЕ
МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.

9.05—**«Ада-иелер, силерге».**

9.35—**«Айыыл чок шимчээшкин».** Дамчыдылгага ССРЭ ИХМ-ниң КАИ эргелелиниң начальниги милицияның генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов киржир. Өңнүг.

10.05—Документалдыг өңнүг фильм.

10.15—Спортчу программа.

11.10—**«Чедип кел, тоол!» «Аскыр дагаа болгаш тарымал тоорук».** Туланың ойнаарактар театрының шиизи. Өңнүг.

11.50—Медээлер.

12.00—**«Бөгүн — Кооперацияның делегей хүнү».** Центросоюзтуң даргазы А. П. Климов-биле беседа.

12.20—12.30—Чапсар.

12.30—**«Ада-чурт космонавтиказының төөгүзүнден».** Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ийи дакпыр Маадыры Совет Эвилелиниң ужудукчу-космонавтызы Н. Н. Рукавишников эрттирер. Өңнүг.

13.00—**«Эртенги почта».** Музыкалыг программа. Өңнүг.

13.30—**«Кадыкшыл».** Дамчыдылганы эмчи Ю. Белянчикова эрттирер. Өңнүг.

14.00—**«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес».** Профессор С. П. Капица эрттирер.

15.00—**«Телеэкранга бир-ле дугаар». «Дүвүреве, авай»,** Совет Армияның үлегерлиг Төп театрының шиизи.

17.30—**«Үе».** Информастыг программа.

18.00—Совет ырларының концерти. Өңнүг.

18.30—18.40—Чапсар.

18.40—**«Музейлерде болгаш делгелге залдарында».** Керамика музейи. Кусково.

19.10—**«Бистиң кудумчувус». «Сад дээрбээ» — «Сад-Черногрязка».** Өңнүг.

20.15—**«Ак-көк отчугаштың» арыннарында.**

21.10—**«Ада-чурт космонавтиказының төөгүзүнден».**

21.40—**«Ыры—75».** Өңнүг.

22.05—Спортчу программа.

23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Чурттуң өөредилге черлери чалап тур

Тыва республиканың хереглекчилер эвилелиниң (респотребсоюзтуң) шугуму-биле 1975—1976 өөредилге чылында чурттуң даразында кооперация өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынны чарлап турар:

I. НОВОСИБИРСКИНИҢ СОВЕТ КООПЕРАТИВ САДЫНЫҢ ИНСТИТУДУ

Шуут болгаш бот-өөредилге салбырының бирги курузунга:

Тускай эртемнери:

1. Үлетпүр барааннарынга товароведение болгаш оларны садыглаарын организастаары.
2. Аъш-чем барааннарынга товароведение болгаш оларны садыглаарын организастаары.
3. Ниитиниң чемненилгениң технологиязы болгаш организастаашкыны (шуут барып өөренир салбырга).
4. Садыг экономиказы.
5. Бухгалтерия учёду.

Өөренир хуусаалары: Шуут өөренир салбырга — 4 чыл (технология факультединге— 4 чыл 10 ай), бот-өөредилге салбырынга—5 чыл.

Кирериниң дугайында билдириишкинни хүлээп алыр хуусаалары:

Шуут өөренир салбырга 1975 чылдың июнь 20-ден июль 31-ге чедир;

Бот-өөредилге салбырынга 1975 чылдың апрель 1-ден августуң 31-ге чедир.

Билдириишкинни институттуң ректорунуң адынга, күзээн тускай эртемин айыткаш, бижип чорудар.

Билдириишкинге кожар чүүлдер:

1. Билдириишкин ээзиниң сөөлгү ажылдап турган чериниден азы өөренип турган школазындан институтка кирери-биле берген характеристиказы.
2. Ортумак билиг дугайында, тускай ортумак билиг дугайында документ (боду-биле). Дипломга учёт дaңзыдан ушта бижилгени кожар.
3. Күш-ажыл дептеринден, а бир эвес колхозчу кижи болза, колхоз дептеринден ушта бижилге.
4. Беш фото-чурук (3×4 см хемчээлдиг).
5. Эмчи шынзылгазы (286-гы майык).
6. Ажылдап турган чериндеи шынзылга (бот-өөредилге салбырынга кирер кижилер).
7. Чурттап турар чериндеи шынзылга.

Бо институтка кирер дээн кижилер даразында эртемнерге шылгалда дужаар:

Товароведение факультединге кирерлер: математика (бижимел-биле), химия (аас-биле), география (аас-биле), орус дыл болгаш литература (сочинение).

Технология факультединге кирерлер: математика (бижимел-биле), физика (аас-биле), химия (аас-биле), орус дыл болгаш литература (сочинение).

Экономика факультединге кирерлер: математика (бижимел-биле), орус дыл болгаш литература (сочинение), география (аас-биле), төөгү (аас-биле).

Ортумак школаларны болгаш техникумнарны тергиин эки доосаан кижилер бир-бир эртемге дужаар: садыг экономиказының болгаш бухгалтер учёдунуң тускай эртемнинге—экономиктиг географияга болгаш товароведение-технология тускай эртемге—химияга шылгалда эртер.

Институтка киир санаар үеде бышкан билигниң аттестадының азы ортумак тускай өөредилге черин доосаан шынзылганың ортумак арифметиктиг демдектерин барымдаалаар.

Институтка кирериниң чиигелде алыр эргеге Совет Арминың хүрээлеңинден халашкан кижилер болгаш практиктиг ажыл стажтыг кижилер хамааржыр.

Кирериниң шылгалдаларын даразында хуусааларда тудар:

Шуут өөренир салбырынга 1975 чылдың августуң 1-ден 20-ге чедир.

Бот-өөредилге салбырынга—1975 чылдың августуң 1-ден 15-ке чедир база сентябрь 1-ден 15-ке чедир.

Конкурстан дашкаар черлерге өөренири-биле кирериниң шылгалдаларын Кызыл хоорайга дужаарлардан аңгыда шуут өөренир салбырга өөренир дээн кижилер шылгалдаларны Новосибирск хоорайга барып дужаар.

Бот-өөредилге салбырынга кирер дээн кижилер шылгалдаларны Улан-Удэ хоорайга, Новосибирскиниң совет кооперация садыг институдунуң салбырынга барып дужаар.

Кирериниң документилерин 1975 чылдың июнь 20-ден июль 31-ге чедир **Новосибирск-97, Карл Маркс кудумчузунда 26 дугаар бажыңда** хүлээп ап турар.

Улан-Удэ филиалы: Улан-Удэ хоорай, Коммунистическая кудумчузу, 50 дугаар бажың.

Конкурс чок кирип, өөренирлерниң документилерин Тыва респотребсоюзтуң **Кызыл хоорайда Щетинкин-Кравченко кудумчузунуң 38 дугаар бажыңда кадр килдизинде** хүлээп ап турар. **Телефон № 27-24.**

ТЕХНИКУМНАР

I. КРАСНОЯРСКИНИҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Тускай эртемнери:

1. Үлетпүр барааннарынга товароведение.
2. Аъш-чем барааннарынга товароведение.
3. Садыгга планнаашкын.
4. Бухгалтерия учёду.
5. Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарынга товароведение.
6. Кооперация ажыл-агыйын организастаары болгаш эргелеп башкарары.

Хүндүскү салбырның бүгү тускай эртемнеринге өөренири-биле ортумак школа билиглиг хамаатыларны хүлээп алыр.

Товароведение салбырынга, садыг организастаашкынының салбырынга кирерлер орус дыл болгаш литератураге (сочинение), химияга (аас-биле), бухгалтер болгаш планнаашкын салбырынга—математикага (аас-биле), орус дыл болгаш литератураге (сочинение) шылгалда дужаар.

II. ИРКУТСКИНИҢ АЛГЫ-КЕШ-ӨЛҮК ТЕХНИКУМУ

Тускай эртемнери:

1. Алгы-кеш-өлүк болгаш мал ажылының чиг-эдинге товароведение.
2. Аңныыр болгаш аң азыраар ажыл-агый.
3. Көдээ ажыл-агый продуктуларынга товароведение.

Сес чыл школазын доосаан кижилер орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), ортумак школа доосаннар—орус дылга болгаш литератураге (сочинение), химияга (аас-биле) шылгалда дужаар.

III. ЧИТАНЫҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Тускай эртеми: аъш-чем белеткеп, кылырының технологиязы.

IV. БАРНАУЛДУҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Тускай эртеми:

Аъш-чем белеткеп, кылырының технологиязы.

10 классты доосаан билиглиг хамаатыларны хүлээп алыр.

Аңаа кирерлер орус дылга болгаш литератураге (сочинение), химияга (аас-биле) шылгалда дужаар.

V. УЛАН-УДЭНИҢ КООПЕРАЦИЯ ТЕХНИКУМУ

Тускай эртеми:

Хлеб быжырар бүдүрүлге ажылы.

Үстүнде айыткан бүгү техникумнарга кирерлер техникумнуң директорунуң адынга чоруткан билдириишкин-биле кады даразында документилерни чорудар: билииниң дугайында документ (боду-биле), школадан азы сөөлгү ажылдап турган чериндеи характеристика, допчу намдары, өөренири-биле чоруткан кооперация организациязының бижиии, 286-гы майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, чурттап турар чериндеи шынзылга, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, 5 фото-чурук (3×4 см), ада-иезиниң ап турган шалыңының дугайында шынзылга.

Өөредилге черлеринге кирер дээн кижилерниң документилерин бо чылдың июль 31-ге чедир даразында адресте хүлээп ап турар: **Кызыл хоорай, Тыва респотребсоюз, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 38-ки бажың, кадр килдизи, телефон № 27-24.**

Тыва респотребсоюзтуң кадр килдизи.

Агаар

Бөгүн республикага бүргег, аязыр, чамдык черлерге чаъс чаап, диңмирээр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени—секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы даглыг районнарга 15—20, өске артканнарынга 20—25 градус чылыг.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

ИЮЛЬ 5-ТЕ

«КАА-ХЕМ»: **«Херек № 306»** 10.00, **«Шыжылаашпай»** 11.30, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Шуптузун кырынче кыйгырынар!»** 10.20, 12.00, **«Мөңгүн холдуң эртинезн»** 13.40, 15.30, 19.10, **«Уттундурбаан ыры»** 17.20, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ак-көк чыланның» буурааны»** 10.30, **«Үжелээ буруу чоктар»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Соңгу ие»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000. Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 31-75, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 23-54, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01064